

KARADAĞ PAZAR BİLGİLERİ

T.C.
Ticaret Bakanlığı
Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği
Genel Müdürlüğü

İçindekiler

1.	DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI	3
2.	PAZARIN ÖZELLİKLERİ	13
3.	ÖNEMLİ SEKTÖRLER.....	16
4.	PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER	24
5.	ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER	29

1. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE UYGULAMALARI

Dış Ticaret Politikası

Karadağ'ın dış ticaret politikası, liberal ekonomi çerçevesinde, Batı ile ilişkileri geliştirme ve AB'ye üyelik hedefleri doğrultusunda Őekillenmektedir.

Karadağ 2006 yılı Mayıs ayında bağımsızlığını kazandıktan sonra, Batı ile ilişkilerini geliŐtirmeye yönelmiŐ, bu amaçla serbest piyasa ekonomisinin gereklerinin yerine getirilmesi ve buna uygun mevzuat deđiŐikliklerinin yapılması çabaları, ülkenin dış ticaret politikasına da yansımıŐtır. Ülke halen IMF, WTO gibi çok sayıda uluslararası kuruluş ve örgütün üyesidir. Karadağ ayrıca Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusunda bulunmuŐ, 2010 yılında aday ülke statüsü kazanmıŐ ve 2012 yılında da katılım müzakerelerine başlamıştır. Müzakereler çerçevesinde 33 faslın tamamı için AB ile müzakereler açılmıŐ ve toplam 14 fasıl kapatılmıŐtır. Dolayısıyla Karadağ, dış ticaret politikalarını da AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması ve katılım müzakereleri çerçevesinde geliŐtirmektedir.

Karadağ'ın, AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Türkiye, Rusya ve Ukrayna ile de Serbest Ticaret AnlaŐmaları bulunmaktadır.

Karadağ'ın dış ticaret politikası genel olarak Dış Ticaret Kanunu temelinde yürümekte ve belirlenmektedir. Kanun, Karadağ'ın ithalat ve ihracat politikaları bakımından temel esasları belirlemektedir. Söz konusu Kanunda belirtilen Şartlar dahilinde herkes mal ithal edebilir veya ihraç edebilir. İhracat ve ithalata ilişkin düzenlemeler, özel düzenlemelerde aksi belirtilmedikçe, geçici ihracat ve ithalatlara da uygulanır.

Kanuna göre dış ticarete genel ilkeler aşağıdaki gibidir:

- Dış ticaret, bu Kanunda aksi belirtilmedikçe sınırsızdır.
- Herkes, hukuki ve ticari kapasiteleri ve ticari faaliyetleri düzenleyen ilgili mevzuat uyarınca dış ticaret yapabilir.
- İdari mercilerin bu Kanun hükümlerine aykırı olarak dış ticarete sınırlama getiren kanuni işlemleri hükümsüzdür.
- Bu Kanun hükümlerine göre yapılan işlemler, dış ticareti kısıtlayıcı veya gizli koruma sağlayacak Şekilde yürütülemez.

İthalat Rejimi

Dış Ticaret Kanuna göre "Mal ithalatı", gümrük mevzuatına uygun olarak herhangi bir yabancı ülke veya bölgeden malların Karadağ Cumhuriyeti topraklarına taşınması veya teslimi anlamına gelmektedir.

İlgili mevzuat kapsamındaki statülerine ve Dış Ticaret Kanunu ve bu Kanun uyarınca çıkarılan diğer mevzuat hükümlerine tabi olarak, herhangi bir kişi, aŐađıdakilerle sınırlı olmamak üzere, bu malları ithal edebilir:

- Ticari faaliyetleri düzenleyen mevzuata tabi olarak satışı, dahilde veya hariçte işleme veya diğer herhangi bir ticari işleme yönelik mallar,
- Tüzel kişilerin kendi kullanımına, kişisel veya aile kullanımına yönelik mallar ve
- Mesleki faaliyetleri gerçekleştirmek için gerekli mallar (girişimciler, çiftçiler ve mesleki faaliyetler yürüten veya hizmet sağlayan gerçek kişiler).

Not: İthal edilen hammaddelerden ihracat için son ürün elde edilecekse, hammadde ithalatı gümrük vergisinden muaftır. Bunun için yetkili gümrük otoritesinden izin alınmalıdır.

Yabancı yatırımcı olarak ekipman ithalatında gümrük vergisi ödenmemekle beraber, KDV ödenmesi zorunludur. Yetkili gümrük otoritesine başvurularak onay alınmalıdır.

İhracat Rejimi

Dış Ticaret Kanuna göre "Mal ihracatı", gümrük mevzuatına uygun olarak malların Karadağ Cumhuriyeti topraklarından yabancı bir ülke veya bölgeye taşınması veya teslimi anlamına gelir.

İlgili mevzuat kapsamındaki statülerine ve Dış Ticaret Kanunu ve ve bu Kanun uyarınca çıkarılan diğer mevzuat hükümlerine tabi olarak, herhangi bir kişi, aşağıdakililerle sınırlı olmamak üzere, bu malları ihraç edebilir:

- Ticari faaliyetleri düzenleyen mevzuata tabi olarak satışı, dahilde veya hariçte işleme veya diğer herhangi bir ticari işleme yönelik mallar,
- Tüzel kişilerin kendi kullanımına, kişisel veya aile kullanımına yönelik mallar ve
- Mesleki faaliyetleri gerçekleştirmek için gerekli mallar (girişimciler, çiftçiler ve mesleki faaliyetler yürüten veya hizmet sağlayan gerçek kişiler).

Not: İhraç edilen ürünlerden herhangi bir gümrük vergisi alınmamakla birlikte, KDV Kanununa göre KDV oranı %0'dır. Bu, hammaddeler için KDV ödenmesi ve son ürün ihraç edilirken KDV ödenmemesi anlamına gelmektedir. Ayrıca, ihraç edilen ürünün hammaddesi için ödenen KDV geri alınabilmektedir.

Bazı Kısıtlama, Sınırlama ve İzinler:

Malların dış ticaretini etkileyen kısıtlayıcı tedbirlerin getirilmesi veya uygulanması kapsamında, Kanuna göre, genel ahlakın korunması; insanların, hayvanların veya bitkilerin yaşamının ve sağlığının korunması, altın veya gümüş ithalatı veya ihracatı, fikri mülkiyet haklarının korunması, sanatsal, tarihi veya arkeolojik hazinelerin korunması, yenilenemeyen doğal kaynakların korunması, üyelere sunulan kriterlere uygun olarak uluslararası ticaret anlaşması kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi, Karadağ'da üretilen hammaddelerin, bu hammaddelerin iç piyasadaki fiyatının dünya piyasa fiyatının altında olduğu dönemde, yerli işleme sanayisine bu hammaddelerden gerekli miktarlarda sağlanması için ihracatına kısıtlamalar getirilmesi gibi amaçlarla ithalat ve ihracatta bazı kısıtlayıcı tedbirler getirilebilmektedir.

Öte yandan Hükümet; Karadağ'da önemli temel ürün kıtlığını önlemek veya Karadağ'da böyle bir kıtlığın sonuçlarını hafifletmek için ihracata geçici olarak niceliksel bir kısıtlama

koyabilmekte, ayrıca ithalata da Kanunda belirtilen şartlar ve durumlar çerçevesinde aşırı ithalata karşı koruma önlemi ve ödemeler dengesini koruma tedbiri bağlamında geçici olarak niceliksel kısıtlamalar da getirebilmektedir.

Diğer taraftan, Hükümet, bu Kanuna uygun olarak, nesnel ve rasyonel kriterlere, koşullara ve usullere dayanarak bazı malların ithalatı, ihracatı veya transit geçişi için izinler koyabilmekte, ayrıca, dış ticareti kısıtlamadığını göz önünde bulundurarak, idari veya istatistiksel amaçlarla lisanslar da belirleyebilmektedir. Bu izin ve lisansların usul ve esasları da yine Kanunda belirtilmiştir.

Bu kapsamda, Karadağ'dan ham elmas ihracatına, yetkili makam tarafından verilen ve gümrük makamı tarafından onaylanan bir sertifika eşlik etmesi öngörülmüştür. Ayrıca, Kanun, veterinerlik, sıhhi ve bitki sağlığı bakımından da bazı temel koşullar belirlemiş olup, bu çerçevede; bir ülke veya bölgeden bitki zararlıları ve hayvan, bitki ve insan sağlığını tehlikeye atabilecek hastalıkların taşıyıcısı veya taşıyıcısı olabilecek hayvan, bitki, hayvan veya bitki menşeli ürünlerin ve diğer malların ithalatı, transit ve ihracatı, uluslararası standartlar, tavsiyeler ve talimatlar, mevcut bilimsel kanıtlar ve ayrıca Karadağ'daki duruma bağlı olarak o ülkedeki veya parçasındaki hayvan ve bitki sağlığının durumu temelinde yasaklanabilmektedir. Ayrıca, Kanunda öngörülen eşyanın ithali, transit ve ihracı, veterinerlik, sağlık ve bitki sağlığı şartlarının yerine getirilmesine bağlıdır.

Dış ticarete ilişkin temel kanunlar aşağıdaki gibidir:

- Dış Ticaret Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/10197d2c-a780-4653-af54-3651cac131d7>
- Gümrük Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/87cba607-7aa1-43eb-8715-920651f69f2e>
- Gümrük Hizmetleri Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/1e14a806-e408-48d9-bcc0-9b34bf8e639b>
- Serbest Bölgeler Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/71467549-4d85-4f42-b8ac-23bdacb5b4b8>
- Serbest Bölgeler Kanunu
<https://www.sluzbenilist.me/propisi/1D2460DF-A44A-4506-91C6-D46D50BE7A52?page=1>
- Yabancı Yatırımlar Kanunu
<https://www.gov.me/en/documents/e0437b05-faa2-4b36-9ae1-05040f6a7c6d>
- Ticari İşletmeler Hukuku
<https://me.propisi.net/zakon-o-privrednim-drustvima/>

Gümrük Tarifeleri

Karadağ genel olarak serbest ticareti benimseyen ve düşük gümrük vergileri uygulayan bir ülke olup, tarife dışı engelleri en aza indirmeye çalışmaktadır. Gümrük uygulamaları AB ile uyumludur.

Karadağ gümrük bölgesine ithal edilen mallar Gümrük Kanunu, Gümrük Hizmetleri Kanunu ve Gümrük Tarifeleri Kanunu uyarınca belirlenmiş olan usul ve esaslar çerçevesinde gümrük tarifesinde belirlenen gümrük vergisine tabidir.

Vergiler %0 - %30 arasında değişmektedir. Ticari olmayan amaçlarla ithal edilen mallara genel olarak %5 oranında vergi uygulanmaktadır.

Ürünlerin Karadağ' a ithalatında ödenmesi gereken gümrük vergisi ve diğer vergi oranlarına (<http://taric.carina.co.me/TariCG/public/Sections.jsp>) bağlantısı üzerinden ulaşıması mümkündür (ilgili vergiler, Karadağ ile Türkiye arasında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasının ilgili yılında ödenmesi gereken vergi oranlarını göstermektedir).

Türkiye ile Karadağ arasındaki mevcut Serbest Ticaret Anlaşması (STA) 26 Kasım 2008 tarihinde imzalanmış ve 01.03.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözkonusu Anlaşmaya ilişkin olarak 17 Temmuz 2019 tarihinde imzalanan Anlaşma kapsamındaki Protokol I ve Protokol III ise 1 Temmuz 2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Öte yandan Karadağ, Dünya Ticaret Örgütü bünyesinde 2017 yılında yürürlüğe giren ve gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi ve kolaylaştırılmasını hedefleyen Ticaretin Kolaylaştırılması Anlaşmasına da 2016 yılında imzalayarak taraf olmuştur.

İç Vergiler

Karadağ, 2001 yılından bu yana yabancı yatırımcılar da dahil girişimcilere uygun iş ortamı yaratmak amacıyla, Karadağ' ın vergi sisteminde ciddi reformlar yapmıştır. Reform sürecinde Karadağ Hükümeti' nin temel amacı; Karadağ vergi sistemini daha verimli ve kolay uygulanabilir hale getirmek, yabancı yatırımcılar için vergi sistemini daha cazip kılmak, vergi sistemini AB direktifleri ve uluslararası standartlarla uyumlaştırmaktır.

Önceki yıllarda Karadağ Hükümeti vergi oranlarını önemli ölçüde azaltmış ve % 9' luk vergi oranıyla bölgedeki rekabet gücü en yüksek vergi sistemi olarak sınıflandırılmışken, %9 olarak uygulanmakta olan kişisel ve kurumsal gelir vergisi oranlarında 2022 yılı başı itibarıyla önemli değişiklikler yapılmıştır.

Son yıllarda, Karadağ Hükümeti vergi oranlarını önemli ölçüde azaltmış ve %9' luk vergi oranıyla bölgedeki rekabet gücü en yüksek vergi sistemi olarak sınıflandırılmışken, %9 olarak uygulanmakta olan kişisel ve kurumsal gelir vergisi oranlarında 2022 yılı başı itibarıyla önemli değişikliklere gitmiştir.

Kişisel Gelir Vergisi:

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kişisel Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, kişisel gelire dayalı olarak gerçekleşen 700 avroya kadar olan gelirlerin (brüt) vergiye tabi olmaması; 700,01 avrodan 1.000 avroya kadar olan gelir (brüt) için vergi oranının yüzde 9 olması ve 1.000,01 avronun üzerindeki gelir (brüt) için ise vergi oranının %9' dan %15' e çıkarılması öngörülmüştür.

Ayrıca, bağımsız faaliyetlere dayalı olarak gerçekleşen 8.400.01 avro' dan 12.000 avroya kadar olan vergilendirilebilir gelir tutarı üzerinden %9, 12.000.01 avro üzerindeki tutarın ise %15 oranında vergiye tabi olacağı; mülkiyet ve sermaye kazançları, spor faaliyetleri, telif hakları ve

ilgili haklar, patentler ve ticari markalardan elde edilen gelirler için vergi oranının ise %15 olacağı belirlenmiştir.

Kurumlar Vergisi:

31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Kurumlar Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliğe göre, artan oranlı vergilendirme çerçevesinde, vergi oranları, kazancın 100.000 avroya kadar olan kısmı için %9; 100.000,01 avrodan 1.500.000 avroya kadar olan kısmı için %12 (yani 9.000 avro + 100.000,01 avronun üzerindeki tutar için %12); 1.500.000,01 avro üzeri tutar için %15 (yani 177.000 avro + 1.500.000,01 avro üzerindeki tutar için %15)'dir.

Katma Değer Vergisi:

Karadağ, 2003 yılı Nisan ayında satış vergisi sistemini değiştirmiştir. Karadağ'ın KDV uygulamalarının temel ilkeleri, AB Direktifi kuralları ile uyumludur. Katma Değer Vergisi Kanununa göre, mallar %21 oranında genel (01.01.2018 öncesinde %19 olarak uygulanmaktaydı) KDV oranına tabi tutulurken, indirilmiş KDV oranı %0, %7 ve %15 ile özel mal ve hizmetlere uygulanmaktadır.

- Genel KDV oranı %21'dir (01.01.2018 öncesinde %19 olarak uygulanmaktaydı).
- %0 (ihracat, beş ve daha fazla yıldızlı konaklama tesislerinin inşaat ve ekipmanı için gerekli mal ve hizmetler, 10 MW üstünde elektrik üreten enerji tesisleri, yatırım değeri 500.000 avroyu aşan gıda üretim tesisleri ve serbest bölgelerdeki malların tedariki, diplomatik temsilcileri ve uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan mal ve hizmetler, geçici ithal mallarına yapılan hizmetler, Karadağ Sağlık Sigortası Fonu tarafından hastalara verilen ve finanse edilen ilaçlar/tıbbi cihazlar, uluslararası hava ve deniz taşımacılığı ile ilgili mal ve hizmetlerin temini vb.).
- %7 (insan tüketimine yönelik temel ürünler - ekmek, un, süt ve süt ürünleri, bebek maması, yağ, sıvı yağ, et, yumurta ve şeker-, ders kitapları ve öğretim yardımcıları, otellerde, motellerde, turistik yerleşim yerlerinde, pansiyonlarda, kamplarda, turistik apartmanlarda ve villalarda konaklama hizmetleri, catering hizmeti verilen restoran ve tesislerde yemek, şişelenmiş içme suyu ve alkolsüz gazsız içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri, ikram hizmetlerinin verildiği tesislerde alkollü içecekler, şeker ilaveli gazlı içecekler ve kahve dışındaki yiyecek, içecek ve içeceklerin hazırlanması ve sunumu hizmetleri, şişelenmiş su hariç içme suyu, KDV istisnası öngörülmüş olanlar hariç sinema ve tiyatro gösterileri, konserler, müzeler, panayırılar, eğlence parkları, sergiler, hayvanat bahçeleri ve benzeri kültür ve spor etkinlikleri için bilet üzerinden alınan hizmetler vb.).
- 30 Eylül 2024 tarihli ve 94/2024 sayılı Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan ve 1 Ocak 2025 tarihinde yürürlüğe giren Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile otel, motel, turistik yerleşim yeri, misafirhane, kamp, turistik apartman ve villalardaki (turizm ve konaklamayı düzenleyen Kanunla tanımlanan) konaklama hizmetleri, yiyecek içecek tesislerinde yiyecek ve içeceklerin (alkollü içecekler, ilave şekerli gazlı ve gazsız içecekler ve kahve hariç) hazırlanması ve servis edilmesi hizmetleri ile kitaplar, telif hakları, kültürel ve sportif etkinlikler için bilet üzerinden alınan hizmetler, marinalarda sunulan hizmetler ve güneş panelleri için ödenen KDV oranı %7'den %15'e çıkarılmış, yurt dışından yapılan tüm gönderiler ve satın almalar için mevcut vergisiz 75 avroya varan miktar yerine ise tam vergi (%21) getirilmiştir.

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV):

Aşağıdaki malların ithalatı ve / veya üretimi Karadağ özel tüketim vergisine tabidir:

- Alkol ve alkollü içecekler,
- Dumansız tütün ürünleri dahil olmak üzere tütün ürünleri,
- Madeni yağlar, bunların türevleri ve kömür,
- Elektrik,
- Gazlı, gazsız su ve diğer alkolsüz içecekler (şeker ilaveli veya tatlandırıcı veya aroma verici diğer maddeler),
- Elektronik sigaraları doldurmak için sıvılar,
- Tek kullanımlık plastik ürünler,
- Şeker, kakao ve dondurma ürünleri.

Vergi mükellefleri ÖTV'ye tabi malların ithalatçıları ve/veya üreticileri olarak kabul edilmektedir. ÖTV, satış fiyatının (ad valorem) bir yüzdesi olarak mutlak miktar ve / veya nispi (göreceli) miktar olarak belirlenmektedir. ÖTV aylık bazda değerlendirilmektedir. Aylık ÖTV beyannamesi, ay sonundan itibaren 15 gün içinde vergi dairelerine teslim edilmektedir. ÖTV yükümlülükleri, ÖTV beyannamesinin teslim edildiği günde ödenmektedir.

Sigara üzerindeki özel tüketim vergileri, vergi otoriteleri tarafından verilen ÖTV pullarının devralındığı günden itibaren 60 gün içinde ödenmektedir (yerli ve ithal sigaralara yöneliktir).

ÖTV'ye tabi malların ithalatında ÖTV ödenmesi, herhangi bir gecikme olmadan, gümrük depo prosedürü kullanılarak ithalat vergilerinin ödenmesi anında yapılmaktadır.

Emlak Vergisi:

Emlak vergisi, Karadağ'da gayrimenkul sahibi veya Karadağ'da gayrimenkul üzerinde kullanma hakkına sahip tüzel kişiler ve bireyler tarafından ödenmektedir. Vergi, gayrimenkul piyasa değerinin %0,25 ile %1 arasında değişen orantılı oranlarda uygulanmaktadır.

Emlak Alım Satım (Devir) Vergisi:

Devir vergisi, gayrimenkul üzerinde mülkiyet haklarının edinimi üzerine ödenmektedir. Devir vergisi oranı %3'tür. Vergi mükellefi gayrimenkul edinen olarak kabul edilmektedir.

Stopaj Vergileri:

Karadağ'da, Kurumlar Gelir Vergisi Kanunu uyarınca, aşağıda belirlenen Karadağ vergi mükellefleri tarafından ödenen Karadağ kaynaklı gelirlere "stopaj vergisi" uygulanmaktadır:

- Yerleşik ve yerleşik olmayan tüzel ve gerçek kişilere ödenen temettü ve kar payları,
- Yerleşik olmayan tüzel kişilere ödenen faiz, telif hakları ve diğer fikri mülkiyet haklarına ilişkin ücretler, sermaye kazançları, taşınır ve taşınmaz mal kiralama ücretleri, danışmanlık hizmetleri, pazar araştırma hizmetleri ve denetim hizmetlerine dayalı ücretler.

Vergi mükellefi, yukarıda belirtilen gelir üzerinden aşağıdaki esaslara göre stopaj vergisini hesaplamak, sonlandırmak ve ödemekle yükümlüdür.

- Yasal stopaj oranı % 15 olup, brüt matraha uygulanmaktadır.

- Stopaj vergisi, gelirin ödendiği tarihte yürürlükte olan mevzuata göre hesaplanır ve ödenir.
- Yerleşik olmayan bir tüzel kişiye ödenen gelir üzerinden stopaj vergisi hesaplanırken, geliri ödeyen kişi, yerleşik olmayan kişinin Karadağ'ın çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasını imzaladığı ülkenin mukimi statüsünü kanıtlaması ve yerleşik olmayan kişinin gelirin gerçek sahibi olması koşuluyla, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının hükümlerini uygular.
- Yerleşik olmayan kişi, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının akdedildiği ülkenin mukimi statüsünü, mukimi olduğu diğer Akit Devletin yetkili makamı tarafından tasdik edilen bir sertifika veya diğer uygun bir belge ile geliri ödeyene kanıtlar.
- Vergi mükellefinin, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması hükümlerinin uygulaması kapsamında, buna ilişkin kanunda belirtilen şartların yerine getirilmemesi nedeniyle daha düşük bir vergi ödenmesine sebep olması halinde, ödediği vergi ile bu Kanuna göre ödenmesi gereken vergi arasındaki farkı ödemekle yükümlüdür.
- Vergi Makamı, yerleşik olmayan bir tüzel kişinin talebi üzerine, Karadağ'da ödenen bir vergi belgesi vermekle yükümlüdür.
- Stopaj vergisi mükellefi, bir önceki yıla ait ödediği stopaja ilişkin raporu, cari yılın Şubat ayı sonuna kadar yetkili vergi dairesine sunmakla yükümlüdür.
- Vergi Makamı, yerleşik olmayan bir tüzel kişinin yazılı talebi üzerine hesaplanan stopaj vergisini yurt dışındaki vergi dairesine bildirir.

Kahve Vergisi:

Kahve vergisi, Kanuna göre Karadağ'da üretilen ve ithal edilen kahve (kavrulmuş kahve, kavrulmamış kahve ve Kanunda belirtilen diğer kahve ürünleri) kahve vergisine tabidir. Vergi, kavrulmuş kahve için kg. başına 0,80 avro, kavrulmamış kahve için ise kg. başına 1,00 avro olarak belirlenmiştir.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Ülkede ürün standartları ile ilgili uygulamaları Karadağ Standardizasyon Enstitüsü takip etmektedir (www.isme.me).

Karadağ Standardizasyon Kanunu:

(<https://me.propisi.net/zakon-o-standardizaciji/>)

Helal sertifikası konusunda Ülkede ilgili kurum Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı İdaresi'dir (<https://www.gov.me/ubh>).

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme

Karadağ Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, teknik düzenlemeler ile ilgili karar veren çalışmayı koordine etmektedir (<https://www.gov.me/mek>). Karadağ'daki mevcut kalite ve standart altyapısı, Standardizasyon Enstitüsü, Karadağ Akreditasyon Kurumu ve Podgorica Metroloji Enstitüsü'nden oluşmaktadır.

Karadağ'da ticaretin önündeki teknik engeller, standartlar ve sertifikalar (uygunluk değerlendirme prosedürleri) konusundaki mevzuata aşağıdaki linkten ulaşmak mümkündür: (<https://www.gov.me/clanak/tehnicke-barijere-trgovini-standardi-i-sertifikati-procedure-ocjene-usaglasenosti>)

Uygunluk Değerlendirme

Yabancı uygunluk değerlendirme kuruluşları tarafından verilen belgeler ve yurtdışında verilen uygunluk işaretleri kabul gören uluslararası anlaşmalarına göre düzenlendiği taktirde, Karadağ'da da söz konusu belgeler/işaretler kabul edilmektedir. İlgili kurum ve mevzuat aşağıda belirtilmiştir:

- Uygunluk Değerlendirmesi ve Teknik Gereklilikler Kanunu: Resmi Gazete, No. 53/11) (<https://www.gov.me/dokumenta/c57b94fe-8c4b-42f6-a8d0-9a5aae3b389c>)
- Genel Ürün Güvenliği Kanunu: Resmi Gazete, No. 45/14 (<https://www.gov.me/dokumenta/2ce1a93b-29f3-475e-a49c-67a9518dc2f7>)
- Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun: Resmi Gazete, No. 33/14) (<https://www.gov.me/dokumenta/427914ed-5871-436f-9fff-45152a4c537c>)
- Karadağ Akreditasyon Kurumu (<https://akreditacija.me/>)

Karadağ'da kamu alımları düzenlemelerinin yanı sıra ürün güvenliği düzenlemeleri de, Avrupa direktifleri uyarınca düzenlenmektedir. Yani, Avrupa direktifleri uyarınca düzenlenen kamu alımları şartnamelerinde belirtilen belgeler hariç herhangi bir belge istenmemektedir.

Piyasaya sürülmeden önce, ithal edilecek gıda dışı ürünlerin kontrolü gümrük yetkilisi tarafından, Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun uyarınca yapılmaktadır. Deterjan ve kozmetik ürünlerinin ithalat denetimleri Sağlık Teftiş Birimi tarafından yapılmaktadır.

Denetimler Devlet Yönetiminin kuruluş ve çalışma usullerini düzenleyen yönetmelikle belirlenen belirli idari alanlarda yetkili Devlet Yönetim Organları tarafından, yetkili denetçiler yani müfettişler veya yetkili kişiler (denetim organı) vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, Aralık 2024 tarihinde Karadağ Hükümeti tarafından Denetimlerin Koordinasyonu ve İzlenmesi İçin Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Oluşturulan Koordinasyon Kurulu teftiş kuruluşlarının çalışma programlarının uyumunu sağlamakta, müfettişlere eğitim önermekte ve teftişleri izlemektedir.

Denetime tabi tutulan ürün gruplarının belirlenmesi ile ilgili Karar ve diğer uygun Kanunlar uyarınca, denetime tabi tutulacak ürün gruplarının listesi oluşturulmuş (düşük voltajlı elektrik ekipmanlar, makinalar, basınç altında olan ekipmanlar, inşaat ürünleri, oyuncaklar, tıbbi ürünleri vs.) ve denetimi yapan teftiş mercileri belirlenmiştir.

“Teftiş Denetimi Kanunu” (Resmi Gazete, No. 39/03, Karadağ Resmi Gazete, No. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15, 52/16 ve 84/24) ve “Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun” (Resmi Gazete, No. 33/14) uyarınca denetimin uygulanması ve önlemlerin alınması hakkında genel kurallar belirlenmiştir.

Risk seviyesine bağlı olarak (Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Kanun'un 19. maddesi) uyumsuzlukların ortadan kaldırılması, malın toplatılması, geri çekilmesi ve imha edilmesi gibi önlemler alınmaktadır.

Genel Ürün Güvenliği Kanunu (Resmi Gazete, No. 45/14), Uygunluk Değerlendirmesi ve Teknik Gereklilikler Kanunu (Resmi Gazete, No. 53/11), Bitki Besin Maddeleri Kanunu (Resmi Gazete, No. 48/07, 76/08, 73/10 ve 40/11) ve diğer kanunlarla, ürün güvenliği ve uygunluğu alanlarındaki ihlaller için cezalar belirlenmiştir.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Karadağ'da kimyasalların sınıflandırılması, etiketlenmesi, ambalajlanması, piyasaya arzı, ihracatı ve ithalatı ile insan ve çevre sağlığının kimyasalların zararlı etkilerinden korunması açısından önem arz eden diğer konuları düzenleyen Kanuna göre kimyasalların sınıflandırılması, fiziksel ve kimyasal özellikleri, insan sağlığını ve çevreyi etkileyen özellikleri ve uygun tehlike sınıflarına göre sınıflandırma kriterlerine göre değerlendirilmesi esasına göre yapılmaktadır.

Kimyasallar, patlayıcı, oksitleyici, kolay alevlenir, alevlenir, son derece toksik, toksik, zararlı, aşındırıcı, tahriş edici, aşırı duyarlı, kanserojen, mutajenik, üreme açısından toksik ve çevreye zararlı olarak sınıflandırılmaktadır. Kimyasalların tehlike sınıfı, kimyasalın insan hayatını ve sağlığını ve çevreyi etkileyen özelliklerine veya kimyasalın etkilerinin doğasına göre belirlenmektedir. Kimyasalların sınıflandırılma, etiketlenme ve ambalajlanma şekli, Birleşmiş Milletler'in "Küresel Uyumlaştırılmış Sistemine" göre ilgili Bakanlık tarafından belirlenmektedir.

Ayrıca, tehlike sınıflarındaki kimyasalların ve belirli ürünlerin sınıflandırılması, ambalajlanması ve etiketlenmesi kriterleri ve şekli hakkındaki yönetmelik ise kimyasalların ve belirli ürünlerin tehlike sınıflarına göre sınıflandırılma kriterlerini ve şeklini, ayrıca kimyasalların ve belirli ürünlerin ayrıntılı paketlenmesi ve etiketlenmesi şeklini ve alternatif bir kimyasal adın kullanılabileceği maddenin özelliklerini belirlemektedir. Yönetmelik ayrıca, insan hayatı, sağlığı ve çevre için tehlikeli ise bitki koruma ürünleri, biyositler ve genel kullanım eşyaları için de geçerlidir. Söz konusu Kanun ve Yönetmeliğe (<https://www.gov.me/dokumenta/3ed1ca4f-39ec-46e4-a409-06c55752711f>), (<https://faolex.fao.org/docs/pdf/mne178962.pdf>) linklerden ulaşmak mümkündür.

Teknik Engeller

Piyasaya arz edilen tüm ürünlerin güvenli ve kaliteli olmasını sağlamak ülkelerin en temel öncelikleri arasındadır. Bu amaçla, ürünlerin uyması gereken teknik kriterler (standartlar ve teknik düzenlemeler) ile ürünlerin bu kriterlere uygun üretildiğini belgeleyen uygunluk değerlendirmesi işlemlerine günümüzde daha fazla başvurulmaktadır. Standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirmesi prosedürleri, sınav, ekonomik ve ticari gelişmeye

katkıda bulunan, insan can ve mal güvenliğini korumayı amaçlayan, modern ekonominin ve standardizasyon sisteminin temel taşlarıdır.

Bununla birlikte, standartlar, teknik düzenlemeler ve uygunluk değerlendirme işlemleri çoğu zaman insan sağlığı ve güvenliği gibi meşru amaçların ötesinde ticarete teknik engeller olarak adlandırılan ve uluslararası ticaretin serbest akışını olumsuz etkileyen engellere yol açmaktadır. Uluslararası kabul görmüş standartlardan farklı teknik kriterler belirlenmesi ve gerektiğinden katı test ve belgelendirme işlemlerinin zorunlu kılınması bu alandaki en önemli sorunlardır. Şeffaf bir şekilde kabul edilmeyen ve uygulanmayan bu düzenlemeler ihracatçı firmalar açısından ek külfet ve maliyetlere de yol açmakta ve rekabet edebilirliklerini güçleştirmektedir. İhracatta karşılaştığımız ticarete teknik engellerin önlenmesi, sürdürülebilir ihracat artışının sağlanması açısından da önemlidir.

Bu kapsamda, T.C. Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü internet sayfasında konu ile ilgili ayrıntılı bilgi mevcuttur (<https://teknikenjel.ticaret.gov.tr/>). Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesi, ihracatçılarımızın ticarete teknik engeller alanında yararlanacağı ve etkin olarak kullanılacağı temel bir platform olarak yapılandırılmıştır. Bu çerçevede; ihracata konu ülkenin ticarete teknik engeller uygulamaları hakkında bilgi sahibi olunabilmekte, ihtiyaç duyulan ülke mevzuat ve uygulamaları hakkında ilave bilgiler Bakanlığımızdan talep edilebilmekte ve ihracatta karşılaşılan ticarete teknik engeller interaktif olarak Bakanlığımıza bildirilebilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik suretiyle ilgilenilen ülke ve ürün gruplarına ilişkin taslak düzenlemeler e-posta ile günlük olarak gönderilmektedir. Ayrıca, firmalarımız ihracatlarını olumsuz etkileyebilecek diğer ülke düzenlemelerini taslak aşamasında öğrenip yorum yapabilmektedir. Ticarete Teknik Engeller İnternet Sitesine üyelik ücretsizdir.

Karadağ, uluslararası kabul görmüş standartlar ve uygunluk değerlendirme sistemi ve uygunluk değerlendirme kuruluşlarının yeterliliklerinin akreditasyonu vasıtasıyla ve bu yeterliliklerin sürekli kontrol ve teyidi ile ürün ve hizmetlere yönelik tüketici güvenini artıran bir standardizasyon sistemi kullanmaktadır.

Karadağ'daki mevcut kalite ve standart altyapısı, Standardizasyon Enstitüsü, Karadağ Akreditasyon Kurumu ve Podgorica Metroloji Enstitüsü'nden oluşmaktadır.

Karadağ'da ticaretin önündeki teknik engeller, standartlar ve sertifikalar (uygunluk değerlendirme prosedürleri) konusundaki mevzuata (<https://www.gov.me/clanak/tehnicke-barijere-trgovini-standardi-i-sertifikati-procedure-ocjene-usaglasenosti>) linkinden ulaşılması mümkündür.

2. PAZARIN ÖZELLİKLERİ

Fikri, Sınai Mülkiyet Hakları

Yetkili merci Karadağ Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Müdürlüğü'dür (<https://www.gov.me/mek/is>).

Gümrük Kanunu, ithalatı, ihracatı veya transit geçişi fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğinden makul ölçüde şüphelenilen mallara uygulanacak muameleyi belirler.

Gümrük idaresi, fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğinden şüphelenilen malları aşağıdaki durumlarda alıkoyabilir:

- Serbest dolaşım, ihracat veya yeniden ihraç için serbest bırakma başvuruları,
- Karadağ gümrük bölgesine giriş veya çıkış,
- Bertaraf edilerek veya bir serbest bölge veya serbest antrepoda gümrük rejimine tabi tutulması.

Fikri mülkiyet haklarının korunmasına yönelik tedbirlerin alınması talebinde bulunulması durumunda ücret ödenmez. Gümrük idaresi, izin sahibine, eşyanın alıkonulması hakkında bilgi verir ve talebi üzerine, eşyanın depolanma şekli ve yeri ile tahmini depolama maliyetleri hakkında bilgi verir. Gümrük idaresinin veya gümrük idaresi adına hareket eden diğer kişilerin eşyanın alıkonulduğu andan itibaren eşyanın depolanması, elleçlenmesi ve eşyanın imhası gibi bazı tedbirlerin alınması da dahil olmak üzere masraflarını izin sahibi üstlenir. Masraflar, depolama süresine, malların cinsine, malların miktarı ve ağırlığına veya hizmetin türüne, yani depolama koşullarına ve bu malların niteliğine bağlı olarak belirlenmektedir.

Gümrük idaresi, fikri mülkiyet hakkını ihlal ettiğinden şüphelenilen malları bulamamışsa ve mallar serbest bırakılmışsa veya malın muhafazası için uygun tedbirler alınmamışsa, izin sahibine tazminat ödemekle yükümlü değildir. Fikri mülkiyet haklarını ihlal ettiğinden şüphelenilen mallar için gümrük önlemlerinin ayrıntılı koşulları ve uygulanma şekli Hükümet tarafından belirlenmektedir.

Dağıtım Kanalları

Karadağ'da mal dağıtım kanalları çoğu piyasa ekonomisindekine benzemekle birlikte küçük bir ülke olması ve turizm mevsimselliği nedeniyle bazı özel özelliklere sahiptir. Bunlar genellikle "doğrudan ve dolaylı kanallar" yani üretici ile son tüketici arasındaki seviyeler bazında ikiye ayrılmaktadır.

1) Aracısız satış (üreticinin kendi mağazalarında satış, çevrimiçi satış, internet mağazaları, sosyal ağlar), pazarlarda satış, şirketlere doğrudan satış (B2B)

2) Toptan satış (üretici - toptancı - perakende - tüketici)

(Karadağ'daki en yaygın model; ithalatçılar ve distribütörler malları toplu olarak satın almakta, perakende zincirlerine ve küçük dükkanlara tedarik sağlamakta, lojistik, depolar ve nakliye

imkanlarına sahip büyük distribütörler tüm bölgeyi kapsamakta ve malları kısa sürede teslim etmektedir.)

3) Perakende zincirleri (süpermarketler ve hipermarketler)

(Tüketim malları için en önemli kanal; hipermarketler, süpermarketler, indirim mağazaları, mahalle mağazaları; Voli, IDEA, Laković vb. gibi büyük zincirler aracılığıyla yürütülmektedir.)

4) Kılcal dağıtım (küçük dükkanlar ve büfeler)

(Çok sayıda küçük yerleşim yeri, turistik tesisler, mevsimsel talep; dağıtıcılar, malları günlük veya haftalık olarak yüzlerce küçük tesise doğrudan teslim etmektedir.)

5) HoReCa kanalı

(Oteller, restoranlar, kafeler; dağıtıcıların genellikle bu sektör için özel satış ekipleri vardır.)

6) Uzmanlaşmış mağazalar (belirli ürün türleri için; teknoloji, inşaat malzemeleri, eczaneler, kozmetik, vb.)

7) Çevrimiçi ve teslimat platformları

(Hızla büyüyen bir kanal; perakende zincirlerinin internet mağazaları, market teslimatı, sipariş platformları, vb.)

8) Kurumsal kanal

(Büyük müşterilere satış; devlet kurumları, okullar, hastaneler, vb.)

Karadağ'da mal dağıtım kanalları genellikle aşağıdaki gibi işlenmektedir:

- Üretici / ithalatçı
- Dağıtıcı / toptancı
- Perakende veya HoReCa
- Son tüketici

Karadağ'da ithalatçılar ve toptancılar aracılığıyla dolaylı dağıtım baskınken, ana satış kanalları perakende zincirleri ve HoReCa sektörüdür.

Tüketici Tercihleri

Karadağ tüketicisinin alışkanlıklarını bilmeden, bu pazarda gerçekleştirilecek faaliyetlerde etkin rol almak mümkün değildir. Karadağ halkının yeni, modern, niş ve estetik açıdan iyi olan ürünlere ilgisi büyüktür. Bu bilgi hemen hemen her sektör için geçerlidir. Bu sebeple, Karadağ halkının bu tercihlerinin yanısıra daha çok muhafazakar olduğu gözlemlenen tüketim alışkanlıklarının dikkate alınması ve bu alışkanlıklara uyumlu ürünlerle pazara girilmesi hedeflenmelidir.

Satış Teknikleri ve Satışı Etkileyen Faktörler

Karadağ pazarının az nüfuslu bir kitleden oluşması nedeniyle ticaret ve yatırımda sürdürülebilirlik çok önemlidir. Pazara tutunamayan, az ilgi gören bir ürünün gerekli tanıtım faaliyetleri ile desteklenmesi elzemdir. Yazılı ve görsel medya, sosyal medya kanalları pazarda çok etkilidir. Toplumun tüm kesimlerine ulaşılması hedeflenmeli, söz konusu dar pazardaki müşteri portföyü bu sayede genişletilmelidir. Düşük gelirli halkın harcama alışkanlıkları iyi izlenmeli, yönelimlerine uygun doğru pazarlama hedefleri belirlenmelidir.

Pazara giriş stratejisi sektörden sektöre önemli farklılıklar göstermekle beraber, Karadağ'a ihracat yapmak isteyen firmaların ülkeyi ziyaret ederek yerinde pazar araştırması yapmaları ve ithalatçılar/distribütörler vb. (potansiyel müşteriler) ile yüz yüze görüşerek ciddiyetlerini göstermeleri, kurulması planlanan ticari ilişkiden istenen verimin alınması için oldukça faydalıdır.

Kamu İhaleleri

Karadağ kamu ihalelerine, Maliye ve Sosyal Refah Bakanlığı'na bağlı "Karadağ Elektronik Kamu İhaleleri (CEJN)" web sitesinden ulaşılması mümkündür (<https://cejn.gov.me/tenders>).

Maliye Bakanlığı Kamu İhaleleri Politikası Müdürlüğü tarafından yayımlanan Avrupa Birliği ihaleleri ve yerel kamu ihalelerine ilişki kanun ve diğer düzenlemelere (<https://ujn.gov.me/>) internet adresinden ulaşılması mümkündür.

3. ÖNEMLİ SEKTÖRLER

Tarım ve Hayvancılık

Karadağ tarım ürünleri bağlamında önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen belli başlı ürün grupları dışında büyük ölçüde ithalata dayalı bir ülkedir. Başlıca tarımsal ihraç ürünleri kısıtlı miktarda meyve ve sebzedir.

Karadağ'ın toplam yüzölçümü 13.812 kilometre kare olup, bu yüzölçümün yaklaşık %25,7'sini (334,048 hektar) tarım alanları kaplamaktadır. Tarım alanlarının %37'si ekilebilir tarım arazisidir. Ortalama işletme büyüklüğü 5 hektar olup, tarım arazilerinin sadece %12'si başta mısır, buğday ve patates olmak üzere tek yıllık bitkilerin üretimi ile meyve bahçeleri ve üzüm bağlarına ayrılmıştır. Geriye kalan %88 oranındaki tarım arazilerini çayır ve meralar oluşturmaktadır. Su kaynakları Karadağ'ın en önemli potansiyellerinden biridir. Yüzölçümüne oranla su zenginliği bakımından Karadağ, küresel ölçekte en su zengini bölgeler arasında yer almaktadır.

Karadağ'da geleneksel meyve bahçeleri yaygındır. Karadağ'da yetişen sebze ve meyveler arasında domates, biber, salatalık, erik, elma, üzüm, narenciye, yaban mersini, yenilebilir mantarlar, yabani tıbbi bitkiler sayılabilmektedir. Meyve ağaçlarının önemli bir kısmını narenciye ve zeytin ağaçları oluşturmaktadır. Çoğu hane, meyve ve sebze üretimi için evlerinin yakınında küçük aile parselleri bulundurur. Zeytin ağaçlarının çoğu, düzenli budama yapılmadan ve ürün çeşitliliği değişkenlik göstererek geleneksel yöntemlerle yetiştirilir. Zeytin, Karadağ kıyılarındaki en eski subtropikal kültürdür ve 2000 yılı aşkın bir geleneğe sahiptir.

Ayrıca bal üretimi, balıkçılık ve doğal kaynak suları da Karadağ'ın ekonomisine katkı sağlamaktadır. Çeşitli iklim bölgelerinin varlığı, geniş doğal çayırlar, otlaklar ve zengin bitki örtüsüne sahip geniş bir karst alanı ile bol miktarda bal bitkisinin bulunması, bu ekonomik faaliyetin gelişmesi için çok elverişli doğal koşullar sağlamıştır. Organik bal üretiminde de büyük bir potansiyel bulunmaktadır ve bu da hükümet politikalarında öncelik olarak belirlenmiştir. Karadağ'da kuşburnu, nar ve incir yetiştirme potansiyeli oldukça yüksektir. Karadağ'da 2025 yılında 500'ün üzerinde organik üretici bulunmakta ve 2029 yılına kadar bu sayının 750'ye çıkarılması hedeflenmektedir.

Karadağ'da gıda sanayii, özellikle şarapçılık (en önemli ihraç kalemi) ve kısmen de süt sanayii gelişmiştir. Karadağ'da süt üretimi, miktar ve tür açısından küçük dalgalanmalarla birlikte, birkaç yıldır nispeten istikrarlı seyretmektedir. Üretimin yaklaşık %93'ünü inek sütü oluştururken, bunu koyun sütü (%4-5) ve keçi sütü (yaklaşık %2) takip etmektedir. Son yıllarda Karadağ'da kümes hayvanı eti tüketiminde artış eğilimi gözlemlenmekte, kümes hayvanı üretimi diğer türlere kıyasla hala daha düşük seyretse de tüketim ve üretimdeki payının küresel trendlere paralel olarak artması beklenmektedir.

Hayvancılık, Karadağ'da en yüksek potansiyele sahip olan sektörlerden birisidir. Karadağ, et ve et ürünlerinin toplam üretim ve tüketimde önemli bir paya sahip olduğu zengin bir gastronomi geleneğine sahiptir. Hayvancılık, ülkenin tarım arazilerinin yapısına hakim olan meralar ve çayırlar gibi daha az verimli alanların kullanımında hayati bir rol oynamaktadır. Özellikle

kuzeyde, geniş mera ve çayır alanları, hayvan yemi üretimi için kullanılan küçük ekili alanlarla birlikte, ahırda yetiştiricilik için yaygın otlatma yöntemiyle beslemeyi mümkün kılmaktadır. Bu tarım yöntemi, etin kalitesine önemli ölçüde katkıda bulunur. Buna karşılık orta bölge, lojistik destek, depolama kapasiteleri ve kalite yönetimi için ekipman gerektiren yoğun ve yarı yoğun süt üretimini desteklemektedir.

Karadağ'da ayrıca, 40 dağ gölü, hayvancılıkla uğraşan kişilerin kullandığı çok sayıda verimli su kaynağı ve akarsu bulunmaktadır. Karadağ yüzölçümünün %80'ini ormanlar, doğal meralar ve çayırlar oluşturmakta olup, Karadağ toprağı geleneksel dağ hayvancılığı yapmak için en ideal yapıya sahiptir. Hayvancılık en çok büyük çiftlikler ve et işleme fabrikalarının bulunduğu ülkenin kuzey ve orta kesimlerinde yaygındır. En büyük iki et işleme fabrikası Nikşiç (orta kesim) ve Biyele Polye'de (kuzey) bulunmaktadır.

Karadağ meralarında 2.833 bitki çeşidi bulunmakta olup, Avrupa florasının dörtte birini oluşturan bitki örtüsü, hayvanların besin kalitesini artırıcı özelliklere sahiptir. Su, hava ve bitki çeşitliliğinin birleşmesiyle, yüksek kaliteli hayvansal yem için fırsat söz konusudur.

Sanayi

Karadağ'daki başlıca sanayi sektörleri enerji, metal ve alüminyum, imalat, ağaç işleme ve madenciliktir.

Sanayi ülke GSYİH'sının %12,5'ini temsil etmekte, işgücünün %16,1'ini istihdam etmekte ve son yıllarda ekonomiye katkısı azalmaktadır. Alüminyum sanayi ülke ihracatının önemli bir bölümünü oluşturmakta ve ekonomik kalkınmayı desteklemesi beklenmektedir. İmalat sektörü hala gelişmemiş olup GSYİH'nın yalnızca %3'ünü oluşturmaktadır.

Karadağ'ın sanayi üretimi iki kategoriye ayrılmıştır. Ağır sanayi kısmında; enerji, madencilik, metal işleme endüstrisi ve kimya endüstrisi gibi alanlarda, hafif sanayi kısmında ise; gıda işleme endüstrisi, ağaç işleme endüstrisi, inşaat malzemeleri endüstrisi gibi alanlarda yatırım fırsatları bulunmaktadır.

Karadağ'da sanayi üretimi; imalat sanayi, elektrik, gaz ve buhar tedariki ile madencilik ve taş ocakçılığında oluşmaktadır. Toplam yerli sanayinin en büyük payını %54 ile imalat sanayi oluştururken, bunu %36 ile elektrik tedariki ve %10 ile madencilik ve taş ocakçılığı takip etmektedir. İmalat sanayinde en büyük payı ise temel ilaç ürünleri, gıda ürünleri ve diğer metal dışı minerallerden elde edilen ürünlerin üretimi oluşturmaktadır. Ekonomiyi desteklemek için çeşitli programlar bulunmakta olup, bunlardan en önemlisi Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tarafından uygulanan Ekonominin Rekabet Gücünü Artırma Programı'dır.

Karadağ'da 2025 yılının dördüncü çeyreğinde sanayi üretimi, 2024 yılının dördüncü çeyreğine kıyasla %20,4 oranında düşüş göstermiştir. Sektörlere göre incelendiğinde, 2024 yılının dördüncü çeyreğine kıyasla madencilik ve taş ocağı sektörü %33,9, imalat sektörü %6,2 ve elektrik, gaz, buhar ve klima tedarik sektörü %39,0 oranında düşüş kaydetmiştir. Karadağ'da 2025 yılının dördüncü çeyreğinde sanayi üretimi, 2025 yılının üçüncü çeyreğine kıyasla %45,4 oranında artış göstermiştir. Sektörlere göre incelendiğinde, 2025 yılının üçüncü çeyreğine

kıyasla madencilik ve taş ocağı sektörü %47,8, imalat sektörü %20,9 ve elektrik, gaz, buhar ve klima tedarik sektörü %180,8 oranında artış kaydetmiştir.

Karadağ'da sanayi sektöründeki ciro endeksi 2025 yılının dördüncü çeyreğinde, 2024 yılının dördüncü çeyreğine kıyasla %2,3, 2025 yılının üçüncü çeyreğine kıyasla ise %4,4 oranında artış kaydetmiştir.

Uluslararası Ticaret Merkezi tarafından geliştirilen ihracat potansiyeli metodolojisine göre, Karadağ'dan dünyaya en büyük ihracat potansiyeline sahip endüstriyel ürünler elektrik, madenler, bakır, maden konsantreleri ile alüminyum konsantreleridir.

Hizmetler

Karadağ İstatistik Kurumu (MONSTAT) verilerine göre; 2025 yılı üçüncü çeyreğinde hizmet ciro endeksi 2024 yılının üçüncü çeyreğine göre % 8,3 oranında artarken 2025 yılının ikinci çeyreğine göre % 18,5 oranında da artmış, motorlu taşıtlar ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti sektöründe hizmet ciro endeksi 2025 yılının üçüncü çeyreğinde 2024 yılının üçüncü çeyreğine göre %7,6 oranında artarken 2024 yılı ikinci çeyreğine göre %8,3 oranında artmıştır.

Taşıma ve depolama hizmetleri sektöründe hizmet ciro endeksi 2025 yılı üçüncü çeyreğinde 2024 yılının üçüncü çeyreğine göre %11,3 oranında artış gösterirken 2025 yılı ikinci çeyreğine göre %18 oranında artmış, konaklama ve yemek hizmetleri sektöründe hizmet ciro endeksi 2025 yılı üçüncü çeyreğinde 2024 yılının üçüncü çeyreğine göre %10,2 oranında artış gösterirken 2025 yılı ikinci çeyreğine göre %72,1 oranında artmıştır.

Bilgi ve iletişim sektöründe hizmet ciro endeksi ise 2025 yılı üçüncü çeyreğinde 2024 yılının üçüncü çeyreğine göre %4,8 oranında düşüş gösterirken 2025 yılı ikinci çeyreğine göre %13,4 oranında artmıştır.

Hizmet sektöründe Karadağ için büyük öneme sahip olan turizm faaliyetlerine bakıldığında; MONSTAT tarafından yayımlanan verilere göre 2025 yılında Karadağ'a gelen turistler 2.961.865 varış ve 14.715.318 geceleme gerçekleştirmiştir. 2025 yılında Karadağ'ı en çok ziyaret eden ülkelerin sıralaması: Sırbistan (%15,6), Rusya Federasyonu (%6,8), Bosna-Hersek (%6,7), Almanya (%4,9), Türkiye (%4,5) şeklindedir. Türkiye bakımından ise 2024 yılında Karadağ'a gelen turist sayısı 164.902 iken 2025 yılında bu sayı 134.266'ya, 2024 yılında geceleme sayısı 740.078'e iken 2025 yılında bu sayı 640.092'ye düşmüştür.

Hizmet sektörü Karadağ ekonomisinin dayandığı temel sektör olup, bu sektörde her alanda yapılacak detaylı fizibilite çalışmaları ile gelişmeye açık alanlar ve fırsatlar bulunabilecektir. 2024 yılında Karadağ'ın hizmet ihracatı 2,7 milyar avro, hizmet ithalatı ise 1,1 milyar avro, 2025 yılının 3. çeyreğinde Karadağ'ın hizmet ihracatı 1,24 milyar avro, hizmet ithalatı ise 277,4 milyon avro olarak gerçekleşmiştir. 2024 yılında Karadağ'ın Türkiye'ye hizmet ihracatı 103,76 milyon avro, Türkiye'den hizmet ithalatı ise 53,3 milyon avrodur.

Müteahhitlik Teknik Müşavirlik Sektörü:

Karadağ'da müteahhitlik hizmetleri her geçen yıl önemini artırmaktadır. Bu alanda kabul edilen yeni kanunlarla ülkede kurumsal yapının güçlendirilmesi, AB standartlarıyla uyum sağlanması ve denetim faaliyetlerinin artırılması hedeflenmektedir. Böylece yerli ve bölgesel altyapı, konut, turizm kompleksleri gibi müteahhitlik projelerine olan ilginin daha da artacağı beklenmektedir. Sermaye projelerinde önemli finansal yatırımların beklendiği son dönemde, inşaat sektörü genel ekonominin gelişmesi için stratejik sektör olarak ele alınmaktadır.

Karadağ'da inşaat sektörü, yatırım yapılabilecek gelecek vaadeden sektörlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla artan müteahhitlik projelerine bağlı olarak teknik müşavirlik hususunda da talebin arttığını söylemek mümkündür. Ekonomi politikalarına yabancı yatırımların özendirilmesi yönünde yeni bir ivme kazandıran Karadağ'ın, önümüzdeki yıllarda AB üyesi olması beklentisi ve önemli bir turizm ülkesi olmasının da katkısıyla Karadağ'daki konut, yazlık ev ve otel talebi her geçen gün hızla artmaktadır. Öte yandan, artan talebe bağlı olarak altyapı iyileştirmesi gereksinimi de aynı oranda artış göstermektedir. Keza, Karadağ'da son yıllarda kamu hizmetleri bağlamında önemli yatırımlar içerisinde özellikle su temini, atık su temizlemesi, yol alt yapısının iyileştirilmesi ile demiryolu rehabilitasyon çalışmaları gibi yatırım alanları halen geliştirilmesi gereken alanlar olarak görünmektedir.

Karadağ'da Teknik-Müşavirlik hizmetleri ile ilgili meslek odası Karadağ Mühendislik Odasıdır. Teknik-Müşavirlik-Mühendislik hizmetleri kapsamındaki tüm birlikler Karadağ Mühendislik Odası bünyesinde toplanmıştır. Öte yandan, Karadağ Müşavir Mühendisleri Birliği-Association of Consulting Engineers of Montenegro (ACEM) de yine Karadağ Mühendisler Odası kapsamında faaliyetini yürütmektedir. Bu birlik Uluslararası Müşavir Mühendisler Federasyonu'nun (FİDİC) Karadağ ulusal sekreterliği olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bu bağlamda Karadağ Mühendislik Odası, WFEO (Dünya Mühendislik Kuruluşları Federasyonu), ECCE (Avrupa İnşaat Mühendisleri Konseyi), EFCA (Avrupa Müşavir Mühendislik Birlikleri Federasyonu) üyesidir.

Karadağ'da teknik müşavirlik sektöründe faaliyet gösteren yerel firma sayısı sınırlı olup, teknik müşavirlik hizmetleri genel olarak ülke dışından sağlanmaktadır. Öte yandan, Karadağ'ın bir turizm ülkesi olması sebebiyle Hükümet'in 4 ve 5 yıldızlı otel projelerine yönelik teşvik politikası hazırlaması müteahhitlik projelerine bağlı olarak teknik müşavirlik konusunda da her zaman Karadağ'da iş fırsatlarına işaret etmektedir. Kısaca Teknik Müşavirlik alanında Karadağ'da yerel firmaların çok sınırlı olmasının yanı sıra, ülkenin gerek alt yapı projeleri gerekse enerji ve turizm projelerine yönelik yatırımlarındaki artışın teknik müşavirlik alanına da yansması kaçınılmaz görünmektedir.

Ormancılık

Orman arazilerinin değeri, korunması, organizasyonu, çeşitliliği, yönetimi ve çevre üzerindeki etkileri açısından Karadağ ormanları Avrupa'nın en iyi ormanları arasında yer almaktadır. Ülkede ormanlık alanların üçte biri üretimde hammadde olarak kullanılabilir. Ülkede ormanlık alanların üçte biri üretimde hammadde olarak kullanılabilir.

Ormanlar 627.168 hektarlık yer kaplamakta ve ülke topraklarının %59 kadarını oluşturmaktadır. Ülkede bulunan ormanlar dağılım ve türlerin çeşitliliği açısından üç bölüme ayrılmaktadır: Akdeniz sahili, yerleşim yerleri ve karasal dağ bölgesi. Gerçek ekonomik getiri üçüncü bölümden sağlanmaktadır.

Ormanlar ve orman arazilerinin %67'si devlete, %33'ü özel sektöre aittir. Karadağ ormanlarında toplam stok 114,7 milyon m³ olarak tahmin edilmektedir. Bunun %41'i iğne yapraklı ağaçlar ve %59'u ise yaprak dökken ağaçlardır.

Karadağ'da ormancılık sektöründeki en yaygın faaliyeti kereste işleme olup, bunu mobilya (çoğunlukla panelli) ve iç mekan donanımı üretimi ile ahşap ev üretimi takip etmektedir. Ahşap işleme şirketlerinin yapısında ise küçük şirketler baskın konumdadır. Ayrıca son birkaç yıldaki yatırımların çoğu pelet üretimine yöneliktir. Karadağ'daki ormancılık faaliyetleri büyük ölçüde ülkenin Kuzey Bölgesi'ndeki belediyelerde yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerde daha yoğun ağaçlık alanlar ve daha yüksek yoğunlukta iğne yapraklı ormanlar bulunmaktadır. Ülkenin Orta ve Kıyı Bölgeleri ise, eskiden tarım arazisi olan alanların ormana dönüştürülmesi nedeniyle daha yüksek oranda çalılık ormanları içermektedir.

Karadağ'da sürdürülebilir orman yönetimi, ekonomik kalkınma ve çevre koruma arasında denge kurmak için giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda hem ulusal mevzuata hem de uluslararası standartlara ve deneyimlere dayanarak, Karadağ kontrollü ağaç kesimi, karma tür ormanlarının teşvik edilmesi ve orman sağlığının düzenli olarak izlenmesi gibi uygulamaları benimsemiştir. Karadağ'ın orman endüstrisi, uluslararası pazarlarda rekabet edebilmek için modernizasyon, sürdürülebilir orman yönetimi ve katma değerli üretim gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Stratejik yatırımlar ve sürdürülebilir uygulamaların iyileştirilmesiyle, orman endüstrisinin ulusal ekonomiye katkısının artabileceği ve küresel pazarda daha büyük bir rol oynayabileceği değerlendirilmektedir.

Madencilik

Karadağ yüzölçümü ve nüfusuyla orantılı olarak önemli mineral kaynaklarına sahiptir; bunların en önemlileri kömür, kırmızı boksit ve polimetallik cevherdir (kurşun ve çinko). Metalik olmayan mineral hammaddeler de önemlidir, ancak potansiyelleri yeterince kullanılmamaktadır. Madencilik ve jeolojik araştırmalar, mineral hammaddeler sektöründeki başlıca ekonomik faaliyetleri oluşturmaktadır.

Üretim hacmi bakımından en önemlileri kömür ve metalik minerallerin çıkarıldığı madenlerdir. Karadağ'da hidroelektrik potansiyelinden sonra ikinci en önemli enerji kaynağı kömürdür. Pljevlja havzası, Ljuče-Šumanski havzası ve Maoče havzası olmak üzere Pljevlja bölgesi 3 havza içermektedir. Pljevlja bölgesindeki toplam bakiye rezerv miktarı 188,4 milyon ton civarındadır. Berane bölgesi (havzalar: Polica, Petnjik ve Zagorje) yeterince araştırılmamıştır.

Linyit kömürünün (kahverengi kömür) jeolojik rezervleri yaklaşık 158 milyon ton civarındadır, ancak işletme rezervlerinin maksimum 17,8 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir. 2015-2023 döneminde Karadağ'da yıllık ortalama kömür üretimi yaklaşık 1,6 milyon ton olurken, bunun ortalama 1,48 milyon tonu Karadağ'da tüketim için üretilmiştir.

Kurşun ve çinko cevherleri Pljevlja ve Mojkovac bölgesinde Šuplja stijena ve Brskovo işletme sahalarında bulunmaktadır. Bunların her biri 34 milyon tonun üzerinde rezerve sahip dört yatağı içermektedir. Kırmızı ve beyaz boksit ise sırasıyla 152 ve 98 sahada bulunmaktadır.

Kırmızı ve beyaz boksit rezervleri 40 milyon tonun üzerinde olup, tahminlere göre toplam dünya rezervlerinin %1'i Karadağ'da bulunmaktadır. Kömür madenciliği sırasında yüzey tabakasında marn bulunurken, Pljevlja bölgesindeki rezerv 90 milyon tondur. Yakınlarında kireçtaşı yatakları ile termik santral işletmeciliğinin yan ürünü olan ve marnla birlikte çimento üretiminin temel hammaddesini oluşturan uçucu kül bulunmaktadır.

Karadağ'daki en önemli bakır cevheri yatakları Varine'de (Pljevlja yakınlarında) keşfedilmiştir. Cevher bölgesinin uzunluğu yaklaşık 2,5 km, genişliği ise 100 ila 400 metre arasındadır. Karadağ'da 20'den fazla demir yatağı keşfedilmiştir, en önemlileri Sozina'da (Sutomore'nin yukarısında), Klini'de (Andrijevića yakınlarındaki Konjuhe atarında) ve Kozica'da (Pljevalja yakınlarında) bulunmaktadır. Metalik mineral kaynakları arasında kırmızı boksit yatakları ile kurşun ve çinko cevheri yatakları en büyük ekonomik öneme sahiptir.

Karadağ'da ekonomik öneme sahip 13 çeşit metalik olmayan mineral hammadde bulunmaktadır: mimari-yapı taşı, teknik-inşaat taşı, bitar, çakıl ve kum, tuğla kili, çimento marnı, beyaz boksit, dolomit, barit, bentonit, kuvars kumu, çert ve deniz tuzu. Bugüne kadar bunlardan 10'u kullanılmıştır. En önemli metal dışı mineral hammadde, mimari-yapı veya dekoratif taşıdır, dolomitik kireçtaşı ve dolomit gibi karbonatlı kayalardan yapılan teknik yapı taşı üretilmekte ve kullanılmaktadır.

Ayrıca Karadağ'da, mimari-yapı taşı olarak kullanılabilir önemli volkanik kayaç potansiyeli de bulunmaktadır ancak bu alan henüz yeterince araştırılmamıştır. Teknik yapı taşı yataklarının en büyük kısmı, yoğun bir şekilde gelişen ve yapılaşan dolayısıyla teknik yapı taşına, yani beton ve asfalt üretimi için agregalara olan ihtiyacı artan Karadağ kıyı bölgesinde bulunmaktadır.

Beyaz boksit, nadir bir mineral hammaddesidir ve bileşimi ile bu mineral hammaddesinin yataklarının ve oluşumlarının yalnızca Karadağ, Fransa ve Çin'de keşfedilmiş olması bakımından özgündür. Beyaz boksit yatakları ve oluşumları yalnızca Batı Karadağ topraklarında bulunur. Karadağ'da kanıtlanmış rezerv ve kaliteye sahip sadece dört beyaz boksit yatağı bulunmaktadır ve bunların hiçbiri şu anda işletilmemektedir.

Karadağ'ın kuzeydoğu kesimindeki kil tortulları Pljevlja, Maoča ve Berane havzalarında bulunmakta, ayrıca Bijelo Polje havzasında ve Kolašin yakınlarındaki Lipov vadisinde, Karadağ'ın merkezinde, Bjeļopavlići ve Crmnica vadilerinde ve Karadağ kıyılarında da görülmektedir. Tuğla killeri önemli bir mineral hammadde olup, özellikle tuğla ürünlerine olan talep ve tüketimde sürekli bir artış olması durumunda, tuğla sanayinin modern üretim kapasitelerinin oluşturulması için bir fırsat sunmaktadır. Toplam 14 tuğla kil yatağının ve oluşumunun beşi Pljevlja civarında, biri ise Berane yakınlarında bulunmaktadır. Tuğla üretimi için Danilovgrad yakınlarındaki Spuž'ta (tuğla ürünlerinin doğal kurutulması için koşulların elverişli olduğu daha sıcak bir bölgede) bir yer bulunmaktadır, ayrıca Kolašin yakınlarında da bir tuğla kil yatağı mevcuttur. Ancak Karadağ'da, bu alanda, yeterli sanayi kapasitesi bulunmamaktadır.

Enerji

Enerji sektörü, Karadağ'ın büyük ölçüde kullanılmamış potansiyele sahip olduğu stratejik iş geliştirme alanlarından birisidir. Karadağ'da bugüne kadar iki büyük hidroelektrik santrali inşa edilmiştir: Perućica HES ve Piva HES'in toplam kurulu gücü 649 MW'tır. Bu da ana su yollarının teknik potansiyelinin yaklaşık %39 oranında kullanıldığı anlamına gelmektedir. Karadağ Elektrik Üretim ve Dağıtım Şirketinin (EPCG) toplam kurulu gücü 874 MW olup, bunun 649 MW'ı (%74,3) Perućica ve Piva hidroelektrik santrallerine, 225 MW'ı (%25,7) ise Pljevlja termik santraline aittir. Aralık 2023'te Karadağ'ın sağlam zemine kurulan ilk güneş enerjisi santrali olan Čevo güneş enerjisi santrali, 3,25 MW kurulu güçle deneme işletmesine girmiştir. Söz konusu santral aynı zamanda dağıtım sistemine de bağlı olup Čevo Solar DOO Nisan 2024'te bu üretim tesisinden elektrik üretme lisansını almıştır.

Ancak, küçük güneş enerjisi santrallerinin inşasında önemli ilerlemeler kaydedilmesine rağmen Karadağ'da iletim sistemine bağlı tek bir büyük güneş enerjisi santrali bulunmamaktadır. 2022 ve 2023 yıllarında, CGES'e toplam 3.395 GW kapasiteye sahip 23 adet güneş enerjisi santrali bağlantı talebi gelmiş olup, bunlardan şu ana kadar toplam kapasitesi 1.59 GW olan 6 tanesinin sözleşmesi imzalanmıştır.

2023 yılı itibarıyla Karadağ elektrik sisteminde 50 adet santral yer alırken, Karadağ topraklarının tamamına yayılmış 21.628,94 km iletim ve dağıtım şebekesi üzerinden elektrik iletimi gerçekleştirilmiştir. 2023'te Karadağ'ın toplam elektrik üretimi 4,04 bin gigawatt saat (GWh) olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılında 4,04 bin GWh olarak gerçekleşen toplam elektrik üretimi, planlanandan %12,36, yani 2022 yılına göre %25,31 daha yüksek olmuştur. 2023 yılında elde edilen toplam üretimin 2,52 bin GWh'i yenilenebilir enerji kaynaklarından (RES), 1,52 bin GWh'si ise Pljevlja Termik Santrali'nden (TE) üretilmiştir. 2023 yılı sonu itibarıyla Karadağ'daki müşteri-üreticiler dâhil tüm santrallerin toplam kurulu gücü 1.067.238 MW'a ulaşmıştır.

Pljevlja Termik Santrali'nin rekor üretime rağmen toplam üretime katılımı 2022'de %44,95'ten 2023'te %37,67'ye düşmüştür. Rüzgâr santrallerinin payı %2,3 azalırken, güneş enerjisi santrallerinin payı 2022'de % 0,12'den 2023'te %0,31'e çıkmıştır. Karadağ'ın 2023 yılındaki toplam brüt elektrik tüketimi 3,18 bin GWh olup, bu rakam 2022 planının %2'den bir miktar fazla üzerindedir.

Karadağ'da 2023 yılında birincil elektrik üretimi 2.550,4 GWh, dönüşümlerden elektrik üretimi ise 1.636,5 GWh olarak gerçekleşmiştir. Elektrik ithalatı 5.421,3 GWh, ihracatı ise 6.287,8 GWh olarak gerçekleşmiştir. Enerji sektöründe tüketim 127,5 GWh, elektrik iletim ve dağıtımında ise kayıplar 474,0 GWh olarak gerçekleşmiş olup, 2023 yılında nihai tüketime sunulacak toplam elektrik miktarı 2.718,9 GWh olarak gerçekleşmiştir. En yüksek elektrik tüketimi %53,9 ile konut sektöründe, %38,9 ile ticaret sektörü ve kamu hizmetlerinde, %6,2 ile sanayi faaliyetlerinde ve %1,0 ile diğer alanlarda gerçekleşmiştir.

Karadağ enerji sektörü ağırlıklı olarak iki temel unsurdan oluşmaktadır; yerli elektrik ve tamamen ithal edilen petrol ve petrol ürünleri. Karadağ'ın doğalgaz bağlantı boru hatlarına erişimi bulunmamaktadır ve kendi kaynaklarına da sahip değildir. EPCG kurulu üretim kapasitelerinin yaklaşık %90'ını işleten, büyük ölçüde devlete ait bir şirkettir. Karadağ elektrik

iletim sistemi CGES, Karadağ'daki elektrik iletim sisteminin yönetiminden, bakımından, planlanmasından ve geliştirilmesinden sorumlu enerji kuruluşu olup, Avrupa Elektrik İletim Sistemi Operatörleri Ağı'na üyedir.

Üretim kapasitelerinin geri kalanı bağımsız enerji üreticilerine aittir ve çoğunlukla son 10 yılda yenilenebilir enerji geliştirme programları kapsamında devreye alınmıştır. Karadağ elektrik sistemi, komşu ülkelerin sistemleriyle bağlantılıdır. Bu bağlamdaki son önemli proje, Karadağ ile İtalya arasında yüksek gerilim denizaltı elektrik hattına yapılan yatırımdır ve bu hat 2020 yılında işletmeye alınmıştır.

Ülke ayrıca Bosna Hersek, Arnavutluk, Sırbistan ve Kosova'nın elektrik sistemleriyle de bağlantılıdır, elektrik hattının geçmediği tek coğrafi sınır ise Hırvatistan sınırır. Karadağ, bölgedeki en iyi güneş enerjisi potansiyellerinden birine sahip olmakla birlikte, hem çatı üstü hem de yere monte edilen fotovoltaik panellerden elde edilen dağıtılmış mikro üretim için de çeşitli karşılaştırmalı avantajlara sahiptir. Karadağ, Ocak 2015'ten beri Güneydoğu Avrupa Enerji Topluluğu'nun bir üyesidir ve bu da elektrik piyasasını rekabete açmıştır.

Ülke, mevcut hidroelektrik potansiyelinin yalnızca yaklaşık %20'sini kullandığı ve güneş ve rüzgar enerjisi üretimi için elverişli koşullara sahip olduğu için yenilenebilir enerji geliştirme konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Karadağ devlet enerji şirketi Elektroprivreda Crne Gore (EPCG), Nikšić yakınlarındaki Slano hidroelektrik barajına 2,5 MW'lık bir güneş enerjisi santrali kurarken, Vrtac barajına da bir fotovoltaik santral kurulmuştur.

Pil enerji depolama sistemlerini (BESS) ele alan pilot projeler mevcut olup, bunların geliştirilmesi çeşitli aşamalarda planlanmaktadır ve kurulum için uygun olabilecek yerlerden bazıları EPCG Zeljezara, HPP Perucica, WF Gvozd ve TPP Pljevlja'dır.

Karadağ'ın yenilenebilir enerji alanında (solar enerji, rüzgar enerjisi vb.) yeni projeler için önemli bir potansiyele sahip olması nedeniyle, enerji sektörü Karadağ'da en çok beklentiye sahip sektörlerden biridir.

4. PAZARDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN HUSUSLAR VE DİĞER BİLGİLER

Karadağ'ın dış ticareti Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşmasının da (CEFTA) etkisiyle komşu ülkeler ile yoğunlaşmış olmakla birlikte, halen Karadağ ile Türkiye arasındaki Serbest Ticaret Anlaşması'nın da katkısıyla Türk ürünlerinin pazardaki şansı ve payı sürekli artış kaydetmektedir.

Karadağ'da küçük ölçekli iş kurma konusunda, iş kurulmadan önce fizibilite yapılması büyük önem arz etmektedir. Zira az nüfus, düşük ücretler ve kısa turizm sezonu gibi etkenler, turizm sezonu dışında işletmelerin ekonomik beklentilerinin karşılanmasında engel teşkil edebilmektedir. Ayrıca, iş kurmaya karar vermeden önce ülkenin birkaç kere ziyaret edilerek yerinde inceleme yapılmasında önemli oranda fayda görülmektedir. Karadağ birçok sektörde ithalata bağımlı, imalat sanayii çok gelişmemiş bir ülkedir. Bu sebeple, sanayi ürünlerine yönelik herhangi bir sektördeki istihdam sağlayıcı yatırım Karadağ ekonomisi ve ülkemiz yurt dışı yatırımları açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Karadağ'da Yatırım ve İş Ortamına İlişkin Dezavantajlı Hususlar:

- Yeni ülke olmasından dolayı standartların tam oturmamış olması,
- Küçük bir pazar olması,
- Özellikle karayolu altyapısında yaşanan Bölgesel gelişmişlik farklılıkları,
- Esnek olmayan, Bölgeye göre pahalı olan işgücü,
- Yeni teknolojilerde ve dijitalleşmede gelişmelerin yetersiz kalması,
- İnşaat ve özelleştirme konularında net bir prosedüre sahip olunmaması,
- KDV iadesine ilişkin düzenlemelerde karşılaşılabilen olumsuzluklar,
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması'nın uygulanmasında karşılaşılabilen sorunlar,
- Banka ve para aktarma faaliyetlerinin yavaş olması, finansal işlemlerin geliştirilmesi gereği,
- İnşaat izinlerinde sıkıntılar olabilmesi,
- Kalifiye eleman bulmada ve yabancı işçi getirmede yaşanan zorluklar,

Karadağ'da Yatırım ve İş Ortamına İlişkin Avantajlı Hususlar:

- Genç ve dinamik bir ülke olması,
- İstikrarlı ve güvenli olması,
- Gelişmiş telekomünikasyon altyapısı,
- Eğitimli insan gücü,
- Yasalar karşısında yabancı firmaların yerli firmalar ile eşit olması,
- Bölgesel iş için merkez ülke olabilmesi,
- Turistik bir ülke olması.
- Organik tarım açısından çok elverişli bir ülke olması,
- AB ülkeleri, EFTA ülkeleri, CEFTA ülkeleri, Türkiye, Rusya, Ukrayna ile Serbest Ticaret Anlaşmalarının olması,
- Konum itibari ile Avrupa'ya kara, hava ve deniz yolu ile bağlı olması,
- Haftada 7 gün İstanbul - Podgorica direk uçak seferleri,
- Coğrafi ve kültürel yakınlık.

İş Kültürü

Karadağlılar rahatına düşkün bir halk olarak bilinmekte, ülke bu konuyu kendi turistik ürünlerinde dahi espri unsuru olarak kullanmaktadır. Bu durum, ticarete ve ülkede yapılacak yatırımlarda da önemli bir etken olarak belirmektedir.

Ticarete risk almak istemeyen Karadağlı şirketlerin birçoğu kendi dillerinde iletişim kurarak ticari bağlantı yapmayı tercih etmektedir. Bu durum, ülkenin genellikle eski Yugoslavya coğrafyasında yer alan ve aynı dili konuşan ülkeler ile ticaret yapmasına sebep olmaktadır. Bu konu, ülkemiz firmaları açısından bir dezavantaj olmakla birlikte, Karadağca (Sırpça/Boşnakça) yapılacak ticari teklifler ülkemiz firmalarının 3. ülke firmaları önünde daha avantajlı olmalarını sağlayacaktır.

Para Kullanımı

1 Ocak 2002'den bu yana resmi para birimi avrodur.

Nakit kullanımı hala ağırlıklı yöntemlerden biri iken, elektronik ödeme ve kart kullanımı günden güne artış göstermektedir. Karadağ'da son yıllarda çek kullanımının hemen hemen tamamen kalkma aşamasına geldiği, faaliyet gösteren bankaların genel olarak çek vermediği, ancak bazı bankaların sadece yabancı bankalar tarafından ya da emekli fonları tarafından verilen çekleri kabul ettiği bilinmektedir.

MasterIndex tarafından yapılan anket çalışmasına göre; katılımcıların %89'u banka kartına, %19'u kredi kartına ve %12'si hem banka hem kredi kartına sahiptir. Karadağ'da kredi kartı kullanım oranının düşük olması; işsizlik, bir kısım vatandaşın banka hesabının olmaması, bir kısmının finansal sistemin dışında olması ve finansal eğitim seviyesinin düşük olması gibi faktörlere dayandırılmaktadır.

Pasaport ve Vize İşlemleri

Yabancı uyruklu bir kişi Karadağ'da C tipi vizeyle 180 gün içinde toplam 30 güne kadar konaklayabilmektedir. Türk vatandaşları (umuma mahsus pasaport hamili) iki ülke arasında imzalanan vize muafiyeti anlaşması çerçevesinde, Karadağ'a yapacakları seyahatlerde son 180 gün içerisinde kalış süresi toplam 30 günü geçmemek kaydıyla vizeden muaftır. 30 gün Karadağ'da kalan yabancı uyruklu ve/veya Türk vatandaşı, ülkeye ilk giriş gününden itibaren 180 günlük bir süre sonunda Karadağ'a tekrar girebilmekte ve kalabilmektedir.

Karadağ'da otel, motel veya hostel gibi yerler dışında kendi imkanlarıyla konaklayacak kişiler, Karadağ'a geldiklerini bir gün içinde buldukları bölgedeki "Tourism Information" ofislerine bildirmekle yükümlüdürler. Aksi takdirde para cezası verilebilmektedir.

Karadağ Schengen Anlaşmasına taraf değildir. Karadağ makamları tarafından verilen vize veya geçici/sürekli oturma izinleri ile Schengen ülkelerine seyahat edilememektedir.

30 günlük konaklama hakkı, aşağıdaki hususlardan birinin gerçekleşmesi ile iptal edilebilir:

- Karadağ'daki Yabancılar Kanunu ile öngörülen giriş ve konaklama şartları yerine getirilmez ise,
- Ulusal veya iç güvenlik mülahazaları el vermez ise,
- Ülkeye giriş durumunu ve ülkedeki 90 günlük kalışını gerekçelendiremez ise,
- Yasadışı bir konaklama nedeniyle, bir uluslararası anlaşmaya istinaden Karadağ'a geri gönderildi (geri kabul/sınırdışı) ise,
- Ülkede kalış amacının farklı olduğuna ilişkin şüpheler mevcut ise,
- Mahkeme tarafından mali ve yasal yükümlülüklerini yerine getirmediğine ilişkin kesin hüküm verilmiş ise.

Yukarıdaki koşullar oluştuğu takdirde, Karadağ emniyet makamları konaklama izninin iptaline karar verir ve söz konusu kararda yabancıнын ülkeden ayrılması gereken süreyi belirtir. Yabancıнын ülkeden ayrılmasının yanı sıra, Karadağ'a girişine de yasak getirilebilir. Giriş yasağı süresi 1 ay ile 1 yıl arasında değişebilir ve Karadağ'dan ayrılış gününü müteakiben başlar. Kararın alındığı tarihten itibaren 8 gün içinde itiraz hakkı mevcuttur. İtiraz, kararın uygulanmasını etkilemez.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

Karadağ'da 2026 yılı resmi tatil günleri şunlardır:

- Yeni Yıl: 1 Ocak
- Ortodoks Noeli: 7 Ocak
- Paskalya: 10-13 Nisan (Tarih her yıl değişmektedir)
- İşçi Bayramı: 1 Mayıs
- Bağımsızlık Günü: 21 Mayıs
- Karadağ Milli Günü: 13 Temmuz
- Ekolojik Devlet Günü: 20 Eylül
- Petar Petrovic Njegoş'un Doğum Günü: 13 Kasım

Çalışma gün ve saatleri ise, genel olarak pazartesi - cuma 07.00-15.00 arasındadır.

Yerel Saat

Karadağ'da yerel saat, GMT'den (+1) bir saat ileridedir.

Diğer Bilgiler

Karadağ Firma Bilgi Kaynakları:

Karadağ'da sektör bazında bazı firmaların bilgilerine (<https://registarfirmi.me>) internet adresinden ulaşılabilir.

Karadağ'da Yatırımlara Verilen Teşvikler:

Karadağ'da yatırımlara verilen teşvikler hem yerel hem de merkezi idare bazında olabilmektedir. Yerel teşvikler için ilgili Belediyelerle iletişime geçilmesinde fayda olmakla birlikte teşviklere ilişkin genel olarak tüm bilgilere Karadağ Yatırım Ajansı'ndan (MIA) ulaşmak mümkündür (<https://mia.gov.me/>; <https://mia.gov.me/en/invest-in-mne/register-of-incentive-measures-for-investments/>).

Avukatlık ve Danışmanlık Hizmeti Veren Kurumlar:

Karadağ'da Belediyeler bazında faaliyet gösteren avukatlık firmalarının bilgilerine (http://www.advokatskakomora.me/advokati_po_opstinama.html) linkinden ulaşmak mümkündür. Ayrıca, T.C. Podgoritsa Ticaret Müşavirliğine ulaşmak suretiyle Müşavirlik veritabanında bulunan avukatlık-danışmanlık hizmeti veren firmalara Müşavirlik kanalıyla ulaşmak da mümkündür (bu firmalara Müşavirlikçe referans olunması mümkün olmayıp, kurumsal eposta adresinden iletilen talepler karşılanabilmektedir).

Karadağ'da Bulunan Ticaret Odası ve Diğer Ticari Kuruluşlar:

Karadağ Ticaret Odası: <https://komora.me/> ; pkcg@pkcg.org
Turkcham - Karadağ Türk Ticaret Odası: <https://turkcham.me/>; info@turkcham.me
KTİD - Karadağ Türk İş İnsanları Derneği: <https://ktider.org/>; info@ktider.org
Karadağ İşverenler Birliği: <http://www.poslodavci.org/> ; office@poslodavci.org
Ulcinj Business Forum: <https://www.rda-uba.com/>; uba@t-com.me , info@rda-uba.com

Not: Karadağlı firmalarla iletişime geçerken bir tercüme bürosundan destek alarak Karadağca (Sırpça/Boşnakça) yazışma yapılması, iletilen epostalara geri dönüş alınması konusunda daha etkili olacaktır.

Faydalı Adresler ve Linkler

Bakanlıklar:

<https://www.gov.me/en/organizational-units>

Bakanlıklara Bağlı Fakat Bakanlıklar Dışında Yer Alan Birimler:

Çevre Koruma Ajansı: <https://epa.org.me/>
Yolsuzlukla Mücadele: <http://antikorupcija.me/en/>
Karadağ Vergi İdaresi: <https://www.gov.me/poreskauprava>
Karadağ Gümrük İdaresi: <https://www.gov.me/upravacarina>
Limanlar Müdürlüğü : <https://www.luckekapetanije.me/>
Denizcilik Güvenlik Müdürlüğü: <http://pomorstvo.me/enq/>
Demiryolu Taşımacılığı: <https://www.zcq-prevoz.me/>
Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Müdürlüğü: <https://www.gov.me/ubh>

Bağımsız İdari Birimler:

Karadağ Merkez Bankası: <https://www.cbcq.me/>
Karadağ İstatistik Kurumu: <http://www.monstat.org/enq/index.php>
Fikri Mülkiyet Müdürlüğü: <https://www.gov.me/mek/is>
Karadağ Elektronik Kamu İhaleleri: www.cejn.gov.me

Özelleştirme ve Sermaye Projeleri Kurulu: <https://www.gov.me/szp>
Karadağ Ticaret Odası : <https://komora.me/en>
Resmi Gazete: <http://sluzbenilist.me/>
Karadağ Yatırım Ajansı: <http://www.mia.gov.me>
Karadağ Yabancı Yatırımcılar Konseyi: <http://www.mfic.me/>
Karadağ Sermaye Piyasası Komisyonu: <http://www.scmn.me//index.php>
Karadağ'da Düzenlenen Fuarlar: <http://www.adriafair.co.me/index.php/en/>
Karadağ Kalkınma Bankası: <https://www.rb.me/>

Karadağ'da Faaliyet Gösteren Firmaları Sorgulama:

<https://irms.tax.gov.me/public/search-register/business-entities> (Ticaret Sicil)

Gümrük Vergi Oranları Sorgulama:

<http://taric.carina.co.me/TariCG/public/Sections.jsp>

Şirket Kurma:

<https://montenegro.eregulations.org/?l=en>

Tüketici Şikayetleri:

<http://www.budiodqovorana.me/>

Karadağ Barolar Birliği

<https://www.advokatskakomora.me/>

Karadağ'daki Havaalanları:

<http://www.montenegroairports.com>

Karadağ Havayolu (Air Montenegro)

<https://airmontenegro.com/>

Karadağ'daki Bankalar:

<https://www.cbq.me/en/public-relations/information/useful-links/banks-in-montenegro>

Karadağ-Türkiye Web Sitesi:

www.crnaqoratorska.com

Avrupa Birliği (Karadağ):

<http://www.delme.ec.europa.eu/code/navigate.php?id=57>

CEFTA (Karadağ):

<https://cefta.int/?s=montenegro>

Yerel Basın:

Vijesti (<https://www.vijesti.me/>)

Pobjeda (<http://www.pobjeda.net/>)

Dan (<http://www.dan.co.me/>)

Mina (<http://mnnews.net>)

Monitor (<http://www.monitor.co.me/>)

Cdm (<http://www.cdm.me/>)

5. ŞİRKET KURULUŞU VE İŞ YAPMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

Karadağ'da yabancı ve yerel şirketlere eşit muamele ilkesi uygulanmaktadır. Yabancı yatırımcı tüzel veya gerçek kişi olarak iş yapabilmektedir.

Karadağ'da yatırılan sermayenin limit değeri bulunmamaktadır. Aynı kanuna göre, yabancı tüzel kişi veya şahıs; işletmenin toplam sermayesinde en az %10 yabancı sermaye payına sahip tüzel kişi; Karadağ'da yabancı bir kişi tarafından kurulan tüzel kişilik ve yurt dışında ikamet yeri olan Karadağ vatandaşı yabancı bir yatırımcı olarak değerlendirilmektedir.

Yabancı yatırımcıların Karadağ'da şirket tesisleri, iş yerleri, daire, inşaat alanları gibi gayrimenkul satın alma hakları vardır. Ayrıca, yabancılar bir yerli vatandaşın hakkı olduğu gibi miras yoluyla gayrimenkul üzerinde mülkiyet hakları talep edebilmektedir. Yabancı yatırımcılar ilgi duydukları sektörlerde yatırım yapabilirler. Ayrıca kar ve temettü dahil olmak üzere tüm gelirlerini transfer edebilmektedirler.

Dünyanın en büyük sigorta şirketlerinden bazıları Karadağ'daki yatırım projelerine garanti vermektedir.

Karadağ resmi makamlarının yayımladığı bilgilere göre, şirket kuruluşu ortalama bir haftada tamamlanmaktadır.

Karadağ'da firmaların kayıtları, Gümrük ve Gelir İdaresine bağlı Karadağ Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisinde yapılmaktadır.

Şirketler Hukuku:

Karadağ'da yürürlükte olan İşletmeler Kanununa aşağıdaki linklerden ulaşmak mümkündür:

(<https://me.propisi.net/zakon-o-privrednim-drustvima/>)

(<https://komora.me/wp-content/uploads/2022/07/mibo-2021.pdf>)

Yatırımlara İlişkin Raporlar:

Karadağ Yatırım Ajansı (MIA) tarafından ulaştırma ve lojistik, turizm, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), enerji, inşaat ve tarım sektörleri bazında yatırım rehberleri yayımlanmıştır. Söz konusu rehberlere (<https://mia.gov.me/en/publications/>) bağlantısı üzerinden ulaşabilmektedir. Karadağ Ticaret Odası (PKCG) tarafından 2025 yılında hazırlanan "Montenegro Your Partner" başlıklı rapora ise (<https://komora.me/wp-content/uploads/2025/05/cg-vas-partner-2025.pdf>) bağlantısı üzerinden, Karadağ Yabancı Yatırımcılar Konseyi (MFIC) tarafından hazırlanan "White Book" başlıklı raporlara da (<https://mfic.me/white-book/>) bağlantısı üzerinden ulaşılması mümkündür.

Şirket Türleri

Karadağ'da firmaların kayıtları, Karadağ Vergi İdaresi'nin Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisinde (CRPS) yapılmaktadır.

Ticari İşletmeler Kanunu'na göre Karadağ'da aşağıdaki organizasyon şekilleri altında bir işletme kurulabilmektedir.

- Girişimci
- Ortaklık Şirketi
- Limited Ortaklık
- Anonim Şirket
- Limited Şirketi
- Yabancı Şirketin Şubesi

Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisine başvurarak başlatılan şirket kurma işlemi için genel olarak gerekli belge ve işlemler aşağıdaki gibidir:

- Kimlik kartı
- Tamamlanmış kayıt formu
- Minimum kuruluş sermayesi
- 10 € kayıt ücreti

Şirket Kurma Prosedürü

Limited Şirket:

Limited şirketler en az 1, en çok 30 ortaklı olmak üzere gerçek veya tüzel kişilerce kurulurlar. Asgari sermaye tutarı 1 avrodur. Hissedarların sorumluluğu da yatırım yaptıkları tutar ile sınırlıdır. Limited şirkette zorunlu olarak yetkili müdür olmalıdır. Atanmış müdür şirketi yönetmeye yetkilidir. Müdürler, bir anonim şirketteki yönetim kurulu üyelerine benzer bir pozisyona sahiptir. Anonim şirkette olduğu gibi yönetim kurulu olmak zorunda değildir.

Şirket Kuruluşu İçin Gerekli Olan Hususlar, Evraklar ve Ödemeler:

- Şirketin ismi-ismin uygun(müsait) olup olmadığı kontrol edilir
- Kurucuların kimlik/pasaport ve kişisel adresleri
- Genel müdürün kimlik kartı/pasaportu ve kişisel adresi
- Şirketteki diğer kişiler-yetkili temsilciler ve kişisel adresler
- Hisse oranı
- Kuruluş sermayesi, minimum 1,00 avro
- Şirket adresi
- Ana faaliyet kodu,
- E-posta adresi ve iletişim telefonu

Maliyet:

- İki adet mühür 2*(20,00 + %21 KDV; 48,40 avro)
- İdari giderler (Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisi-CRPS 5,00 avro, Resmi Gazete 3,00 avro)
- Belgelerin tasdik işlemleri (imzalayan başına yaklaşık 10,00 avro), (Şirket Kuruluş Sözleşmesi, kuruluş hizmetlerinin sağlanmasına ilişkin Sözleşme, OP Formu, belgelerin Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisine-CRPS sunulması için vekaletname)
- Muhasebe şirketinin şirket kuruluş hizmeti şirketten şirkete değişkenlik gösterebilmektedir.

Anonim Şirket:

Bir veya daha fazla yerli/yabancı bireyler/tüzel kişiler kişilerden oluşur. Maksimum kişi sayısı bakımından herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Hissedarların sorumluluğu da yatırım yaptıkları tutar ile sınırlıdır. Anonim Şirkette zorunlu olarak Müdür, Sekreter ve Yönetim Kurulu olmak zorundadır.

Şirket Kuruluşu İçin Gerekli Olan Evrak, Ödeme ve Diğer Hususlar:

- Minimum kuruluş sermayesi 25.000 avro
- Kuruluş evrakları
- Yönetim Kurulu, Denetçiler, Sekreter ve Genel Müdür atanmasına ilişkin kararlar
- Yönetim Kurulu üyelerinin ve yöneticilerin sosyal güvenlik numaraları
- Tüm Yönetim Kurulu Üyeleri ve Yöneticilerin isimleri
- Genel Müdür, Denetçiler ve Sekreterlerin isimleri ve adresleri
- Şirketin yükümlülükleri yerine getirmesine ilişkin imzalı beyan
- Menkul Kıymetler Komisyonu kararı
- Tamamlanmış kayıt formu
- 40 avro Vergi Dairesi hesabına ödeme, 3 avro Karadağ Resmi Gazetesi hesabına ödeme

Şirket kayıt işleminden sonra şirket mührü yaptırılması, banka hesabı açılması, çalıştırılan işçi için vergi dairesine kayıt yapılması gerekmektedir.

Komandit Şirket:

- İki veya fazla kişi
- Tamamlanmış kayıt formu
- İdari giderler (yukarıda belirtilmiştir)

Girişimci:

- Kimlik kartı
- Tamamlanmış kayıt formu
- İdari giderler (yukarıda belirtilmiştir)

IRMS (Entegre Risk Yönetim Sistemi- Integrated Risk Management System):

IRMS kamu yönetiminin dijitalleşmesi ve AB standartlarına uyum sağlanmasına yönelik reformların parçası olarak 2026 yılı başından itibaren Karadağ'da uygulamaya konmuştur (<https://irms.tax.gov.me/public/>).

IRMS'nin uygulamaya konulmasının nedenleri şunlardır: eski eFİRMA portalı ve diğer kayıt sistemlerinin yeterince entegre olmaması, risklerin ve ilgili verilerin gerçek zamanlı olarak izlenmesine olanak sağlamaması nedenleriyle eski sistemlerin değiştirilmesi, denetim ve kontrolün iyileştirilmesi (IRMS devlet kurumlarının şirket faaliyetlerini, riskleri ve mevzuata uyumu tek bir yerden izlemesine olanak tanımaktadır), AB standartlarına uyum (Sistem; şirketler, finansal şeffaflık ve kara para aklamanın önlenmesi ile ilgili AB düzenlemelerine uyumu kolaylaştırmak için tasarlanmıştır), dijitalleşme ve verimlilik (Çevrimiçi kayıt, belge izleme ve otomatik prosedürler sayesinde bürokrasiyi azaltacaktır).

Bahse konu sistemle; Karadağ'daki tüm kuruluşlara ilişkin verilerin merkezileştirilmesi, risklere zamanında yanıt verilmesinin sağlanması, iş dünyası ve kurumlar için bilgiye erişimin kolaylaştırılması, şeffaflık ve güvenin artırılması hedeflenmektedir. IRMS özellikle AB entegrasyonuna hazırlık sürecinde modern yönetim ve düzenleyici denetim için önemli bir araçtır.

Şube Açma

Yabancı şirketler şubeleri aracılığıyla Karadağ'da faaliyetlerini yürütebilir. Şube yabancı bir şirketin ayrılmaz bir parçası değil, ayrı bir tüzel kişilik olarak kabul edilir. Şube, adına ve kurucu şirketin hesabına iş faaliyetleri gerçekleştirir. Kuruluş için gerekli evrak, bilgi ve ödeme tutarları yukarıda belirtilmiştir.

Yukarıda belirtilen ve başvuru için gerekli tamamlanmış kayıt formu PS01 formudur. Katma Değer Vergisi kaydı için ise PR PDV-1 formu gerekmektedir. Ayrıca, şirketin Tüketim Mükellefligi olarak kayıt yaptırabilmesi için AKC-P formunun doldurulması gereklidir.

Şirket kurma şartları ve aşamaları arasında en önemlisi, banka hesabının açılmasıdır. İkinci sırada ise vergi numarasının ve PDV (KDV) numarasının alınabilmesi için vergi dairesine başvuru yapılması gerekmektedir. Yukarıda da belirtildiği , üzere 3,00 avro Karadağ Resmi Gazetesine şirket kuruluşu duyurusunun yayımlanması için ödenir. Ticari İşletmeler Merkezi Kayıt Ofisi'ne (CRPS) 5,00 avro yatırılmaktadır. Şirket mührü $2 * (20,00 + \%21 \text{ KDV}) = 48,40$ avro bedelle yaptırılabilir.

Yukarıda bahsedilen bütün formlara aşağıdaki linklerden ulaşılabilir:

- <https://irms.tax.gov.me/public/>
- <https://montenegro.eregulations.org/?l=en>
- <https://montenegro.eregulations.org/procedure/23/23?l=en> (prosedür ve formlar-fotoğraflarla anlatım)

Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Sosyal güvenlik katkıları brüt maaş üzerinden hesaplanmaktadır. Çalışan tarafından ödenen sosyal güvenlik katkıları şunlardır:

- Emeklilik ve sakatlık sigorta primi: %10
- İşsizlik sigortası: %0,5

01.01.2022 tarihinden önce çalışan için %8,5 işveren için %2,3 oranında zorunlu sosyal güvenlik katkısı ödenmekteydi. 31.12.2021 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkıları Kanununda yapılan değişiklikle işçi ve işverene ait söz konusu sağlık fonu kesintisi kaldırılmıştır.

Emeklilik ve Sakatlık Sigorta Primi:

30.09.2024 tarihli Karadağ Resmi Gazetesinde yayımlanan Zorunlu Sosyal Güvenlik Katkıları Kanununda yapılan değişiklikle işveren tarafından ödenen %5,5 oranındaki emeklilik ve

sakatlık sigorta primi kaldırılmış, işçi tarafından %15 oranında ödenen emeklilik ve sakatlık sigorta primi ise %10 oranına indirilmiştir.

İşveren tarafından ödenen sosyal güvenlik katkıları ise aşağıdaki şekildedir:

- İşsizlik sigortası: %0,5
- İşçi Fonu: %0,2
- Belediye Vergisi (ek vergi) % 15 (Podgorica and Cetinje belediyeleri) diğer belediyeler için %13 (ödenen gelir vergisi üzerinden hesaplanmaktadır)
- Ticaret Odasına Ödenen: %0,02
- Sakatlık Fonu: %5 (10 çalışan ve üzeri işyerleri için uygulanan orandır)

Bankacılık Mevzuatı

Karadağ'da bankacılık sektörü, koronavirüs pandemisinin bir sonucu olarak ekonomik aktivitedeki düşüşe rağmen istikrarını, yüksek likiditesini ve karlılığını korumuştur. Karadağ'da bankacılık sektörü tamamen özelleştirilmiş olup, ülkede faaliyet gösteren 11 banka bulunmaktadır ve bunların tamamı özel sektöre aittir.

2015 yılında Podgoritsa'da açtığı ilk şubeyle faaliyete geçen Ziraat Bank Montenegro AD 2018 yılı Aralık ayında Budva ve Bar şehirlerinde de şube açmış olup Karadağ'daki faaliyetlerine devam etmektedir. Ayrıca Karadağ Yatırım ve Kalkınma Fonu 01.01.2025 tarihinden itibaren Karadağ Kalkınma Bankası olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.

Karadağ'da faaliyet gösteren bankalara aşağıdaki linkten ulaşılabilir:

<https://www.cbcq.me/en/public-relations/information/useful-links/banks-in-montenegro>

Karadağ'daki bankacılık sistemi çeşitli kanunlarla düzenlenmektedir. Bunların en önemlileri aşağıda yer almaktadır:

- Bankacılık Kanunu:
<https://iircq.co.me/wp-content/uploads/2022/01/Zakon-o-bankama.pdf>
- Karadağ Merkez Bankası Kanunu:
https://www.cbcq.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_brzi_linkovi/propisi/zakoni/zakon_o_cbcq_125-23.pdf
- Bankaların İflas ve Tasfiyesi Hakkında Kanun:
https://www.cbcq.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_brzi_linkovi/propisi/zakoni/zakon_o_stecaju_i_likvidaciji_banaka_prec_tekst_89-25.pdf
- Kredi Kuruluşları Kanunu:
https://www.cbcq.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_brzi_linkovi/propisi/zakoni/zakon_o_kreditnim_institucijama_prec_tekst_14-26.pdf
- Tüketici Kredileri Kanunu:
https://www.cbcq.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_brzi_linkovi/propisi/zakoni/zakon_o_potrosackim_kreditima_15-25.pdf
- Kara Para Aklama ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun:
https://www.cbcq.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_brzi_linkovi/propisi/zakoni/zakon_o_sprecavanju_pranja_novca_i_finansiranja_terorizma_prec_tekst_24-25.pdf
- Kredi Kuruluşlarının Rehabilitasyonuna İlişkin Kanun:
https://www.cbcq.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_brzi_linkovi/propisi/zakoni/zakon_o_sanaciji_kreditnih_institucija_prec_tekst_14-26.pdf

- Finans Kurumlarına Olan Borçların Mutabakatla Finansal Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun:

https://www.cbcq.me/slike_i_fajlovi/fajlovi/fajlovi_brzi_linkovi/propisi/zakoni/zakon_spor_fin_dugova_fin_inst_it_4318.pdf

Vizeler

Seyahat Vizesi:

Umuma mahsus pasaport hamili Türk vatandaşları 30 gün süreyle, diplomatik, hususî ve hizmet pasaportu hamili Türk vatandaşları 90 gün süreyle vizeden muafır (<https://www.mfa.gov.tr/turk-vatandaslarinin-tabi-oldugu-vize-uygulamalari.tr.mfa>).

Karadağ Schengen Anlaşmasına taraf değildir. Karadağ makamları tarafından verilen vize veya geçici/sürekli oturma izinleri ile Schengen ülkelerine seyahat edilememektedir.

Çalışma ve Oturma İzinleri:

Yabancılara verilecek geçici oturma ve çalışma izinlerinin sayısı (yıllık kota), Karadağ'daki işgücü piyasası, göç politikası ve hareketlerine göre belirlenmektedir. Hükümet, her yıl en geç 30 Kasım gününe kadar yabancılara verilecek geçici oturma ve çalışma izni sayısına karar verir. Yıllık kota kapsamında Hükümet, yabancıların istihdam edilebileceği iş alanlarını seçmektedir.

Geçici oturma ve çalışma izni başvuruları yabancı tarafından bizzat ikamet edilen yerde bulunan İçişleri Bakanlığı ofisinde yapılmaktadır. Başvuru sırasında sunulacak belgelerin yeminli tercüman tarafından Karadağca'ya çevrilmiş olması gerekmektedir. Başvuru yapılırken yabancı fotoğrafı çekilmekte, parmak izleri ve dijital imzası alınmaktadır (12 yaşından küçük çocuklar için parmak izi alınmamaktadır).

Geçici oturma ve çalışma izni, emniyet ve istihbarat birimlerinin başvuru sahibinin Karadağ'ın kamu güvenliğine karşı tehdit oluşturmadığına ilişkin görüş bildirmesinin ardından verilmektedir. İçişleri Bakanlığının başvuru sahibine ilişkin bilgi talebine, talebin yapıldığı günü müteakip 10 gün içerisinde emniyet ve istihbarat birimcilerince yanıt verilmek zorundadır. 10 gün içinde görüş bildirilmediği takdirde, güvenlik açısından tehdit oluşturmadığı kabul edilen yabancı için geçici oturma ve çalışma izni verilmektedir.

Geçici oturma ve çalışma izni, başvurunun yapıldığı tarihten itibaren 40 gün içinde verilmektedir. Geçici oturma ve çalışma izni başvurusu reddedildiği takdirde, başvurunun reddedildiğinin bildirildiği tarihten itibaren 8 gün içinde karara itiraz edilebilmektedir. Söz konusu başvurular, kişilerin kendileri tarafından kamu kurumlarına yapıp, takip edilerek sonuçlandırılabilir. Bir başka ifadeyle, işlemlerin bir danışmanlık firması üzerinden yapılması gerekliliği veya şartı bulunmamaktadır.

Şirket sermayesinin tamamına veya %51'inden fazlasına sahip olan şirket ortakları ve yöneticiler için geçici oturma ve çalışma izni, Yabancılar Kanunu'nun 43. maddesindeki şartları yerine getirmeleri ve en az 5.000 avro tutarındaki vergi ve katkı paylarına ilişkin yükümlülükleri yerine getirdiklerine dair kanıt sunmaları koşuluyla uzatılabilir. Yıllık en az 5.000 avro tutarındaki vergi ve katkı paylarına ilişkin yükümlülüklerin yerine getirildiğine dair kanıt sunma

zorunluluğu; Avrupa Birliği üye devletleri, İzlanda Cumhuriyeti, Lihtenştayn Prensligi, Norveç Krallığı ve İsviçre Konfederasyonu vatandaşları için geçerli değildir.

Çalışma ve oturma izinleri için gerekli belgeler aşağıda sunulmaktadır:

1. Geçim kaynağını gösterir belge
2. Karadağ' daki ikamet yerini gösterir belge
3. Sağlık sigortası
4. Geçerli pasaport fotokopisi
5. Adli Sicil Belgesi (Büyükelçiliğimiz Konsolosluk şubesinden de temin edilmesi mümkündür)
6. İşveren tarafından düzenlenecek, kişinin hangi şartlar altında çalıştırılacağını gösterir belge
7. İşveren tarafından düzenlenecek, çalıştırılacak kişiye ait her türlü verginin ödenmiş olduğunu gösterir belge
8. İşverenin veya Karadağ' da şirket kuran kişinin şirket kuruluşunu gösterir belge
9. Okul diploması (Denklik yapılmış veya denklik için başvuruda bulunduğuna dair belge)
10. Karadağ Sağlık Merkezi tarafından alınan sağlık raporu

Geçici oturma ve çalışma izni aşağıda belirtilen amaç ve durumlarda verilmektedir:

1. Aile birleşimi
2. Eğitim
3. Uluslararası öğrenci değişim programlarına veya diğer gençlik programlarına katılım
4. Uzmanlık ve/veya mesleki yeterlilik eğitimi ya da yabancılar için uygulamalı eğitim
5. Bilimsel araştırma/çalışmalar
6. Tedavi
7. İnsani sebepler
8. Karadağ' da sahip olunan mülk üzerinde tasarruf hakkını kullanma
9. Dini hizmet
10. Avrupa Gönüllü Hizmeti Programına katılım
11. Vatansız kalma
12. İş kurma/çalışma
13. Yasalar ve uluslararası anlaşmalar çerçevesindeki diğer durumlar

Geçici oturma ve çalışma izni almak için aşağıda belirtilen koşullar aranmaktadır:

1. Geçimini sağlayacak yeterli maddi kaynağa sahip olmak
2. Konaklayacak/ikamet edecek yere sahip olmak
3. Sağlık sigortasına sahip olmak
4. Geçerli bir yabancı seyahat belgesine veya kimliğe sahip olmak (verilen belgelerin geçerlilik süresinin öngörülen kalış süresinden en az üç ay fazla olması kaydıyla) veya "vatansız kişi" kimlik belgesine sahip olmak
5. Karadağ 'a giriş ve Karadağ' da bulunma yasağı konulmamış olmak
6. Karadağ' da 6 aydan fazla süreli mahkûmiyete yol açacak bir cezaya çarptırılmamak
7. Kendi ülkesinde, 6 aydan fazla süreli mahkûmiyete yol açacak bir cezaya çarptırılmamış olmak
8. Kamu güvenliğine karşı tehdit oluşturmamak veya halk sağlığı için tehlike arzeden bir durumu bulunmamak
9. İzin başvurusunu meşrulaştıran kanıtları sunmak.

Geçici oturma ve çalışma izninin uzatılması için gerekli belgeler aşağıda belirtilmektedir:

1. Geçerli pasaport fotokopisi
2. İşverenin işçiye karşı bütün sorumluluklarını yerine getirdiğini gösteren belge (Vergi Dairesinden temin edilmektedir)
3. İşverenin yabancıнын belli bir pozisyonda çalışması için, iş sözleşmesinin tüm temel unsurlarını içeren yazılı iş teklifi
4. Karadağ'da kurulan fiziki veya tüzel kişinin kayıt belgesi (Ekonomik Kurum Tescil Merkezi'nden-CRPS temin edilmektedir)
5. Karadağ Sağlık Merkezinden alınan sağlık raporu
6. Adli Sicil Belgesi (T.C. Podgoritsa Büyükelçiliği, Konsolosluk Şubesinden şahsen kimlik belgesi ibrazıyla veya vekaletnameye istinaden temin edilmektedir)

Geçici oturma ve çalışma izninin uzatılmasına yönelik başvuru, izin geçerlilik süresinin bitiminden en geç 30 gün öncesinde, ikamet yerindeki İçişleri Bakanlığı ofisine bizzat yapılır.

Başvuru sırasında sunulacak belgelerin yeminli bir tercüman tarafından Karadağca'ya çevrilmiş olması gerekmektedir. Parmak izi, fotoğraf ve dijital imzanın alınmasının üzerinden 5 yıl geçmiş ise, bu veriler yeniden toplanır. İzin uzatılması başvurusunun onaylanması durumunda, bir yıl geçerlilik süresi olan yeni geçici oturma ve çalışma izni verilmektedir.

Geçici oturma ve çalışma izni aşağıda belirtilen koşulların oluşması halinde geçerliliğini kaybetmektedir:

1. Geçerlilik süresi bittiğinde
2. İzin verilme nedenleri ortadan kalktığında
3. Geçici ikamet sırasında Karadağ dışında bir yerde 365 günlük dönemde 30 günden fazla kalındığında (evvelce uygulanmayan bu madde, yakında uygulamaya konulacaktır)
4. Karadağ'a girişine ve kalışına engel teşkil eden durumlar tespit edildiğinde (geçersiz veya sahte kimlik/seyahat belgelerinin kullanılması, vize veya oturma izninin olmaması, son 180 gün içinde 90 günden fazla ülkede kalmış olması, kalışı sırasında yeterli maddi kaynağa sahip olmaması veya dönüşü/başka ülkelere gidişi için yeterli maddi kaynağa sahip olmaması, güvenlik sebebiyle başka bir ülkeden sınırdışı edilmiş olması, iç güvenliğe ve halk sağlığına tehlike oluşturması vs.)
5. Yabancı bir ülkeden veya Karadağ'dan sınırdışı edilmesine ilişkin koruyucu bir tedbir alındığında
6. Geçici oturma iznini, verilmiş gerekçesi dışında kullanıldığında
7. Aile birleşimi için verilen geçici oturma izninde, anlaşmalı evlilik yaptığı tespit edildiğinde
8. Daimi ikamet hakkı kazanıldığında

Yabancıнын, haklı gerekçelerini (mücbir sebeplerini) polise önceden bildirmiş olması koşuluyla 30 güne kadar Karadağ dışında kalması mümkündür.

Karadağ emniyet makamları, yabancıнын geçici oturma izninin geçerliliğinin bitmesi veya yabancıнын daimi ikamet hakkı kazanması haricinde yukarıda belirtilen koşulları tespit ettiği takdirde, durumu İçişleri Bakanlığına bildirmektedir. Bunun üzerine, Bakanlık, geçici oturma ve çalışma izninin sonlandırılması kararını verir ve yabancıнын 30 gün içinde ülkeyi terk etmesini talep etmektedir. Ayrıca, yabancıнын Karadağ'a girişine de yasak getirilebilmektedir. Giriş yasağı süresi 1 ay ile 1 yıl arasında değişebilir ve Karadağ'dan ayrılış günü müteakiben

başlamaktadır. Kararın alındığı tarihten itibaren 8 gün içinde itiraz hakkı mevcuttur. İtiraz, kararın uygulanmasını etkilememektedir.

Daimi Oturma İzni:

Oturma izinleri yıllık olarak verilmekte, ilgili kişinin mevcut genel şartları taşıyor olması halinde yine senelik olarak uzatılmaktadır. Birer yıllık sürelerle uzatılan izinler, 5 yılın sonunda, müracaat sahiplerinin gerekli koşulları bulundurmaları halinde, bu kere, daimi oturma izni olarak tabir edilen 5 yıllık oturum iznine dönüştürülebilmektedir.

Daimi oturma izni başvurusunda bulunabilmek için, yabancıнын 5 sene kesintisiz olarak Karadağ'da bulunması gerekmektedir. Yabancı, 5 sene boyunca toplamda 10 ay veya tek seferde 6 ay Karadağ dışında bulunabilmektedir. Daimi oturma izni başvurusunda, yabancıнын Karadağca bilgisini (sözlü ve yazılı olarak) belgelendirmesi talep edilebilmektedir.

Gayrimenkul Satın Alımıyla Geçici Oturma İzni:

Yabancı uyruklu bir kişinin sahip olduğu gayrimenkulün kullanım ve tasarruf hakkını kullanması amacıyla geçici oturma izni, Yabancılar Kanunu'nun 43. maddesindeki şartları taşıyan ve talebin gerekçelendirilmesi için, gayrimenkulün mülkiyetini teyit eden, gayrimenkul kadastrounu düzenleyen kanuna uygun bir gayrimenkul belgesi veya diğer bir belge ile kanuna uygun olarak vergi tahsilinden sorumlu yerel yönetim organı tarafından verilen gayrimenkulün değerine ilişkin belgeyi ekleyen ve taşınmazın en az ½'sine sahip yabancı uyruklu kişiye verilebilir.

Taşınmaz mal; aile evleri, yazlık evler, villalar, apartmanlar, yeme-içme tesisleri, konut ve iş yerleri ve ticari binalar olarak kabul edilir. Gayrimenkulün değerinin kanıtı, vergi tahsilatından sorumlu yerel yönetim organı tarafından verilen ve tutarı 150.000 avrodan az olmayan gayrimenkul satış vergisi belirleme kararıdır. Gayrimenkulün değerine ilişkin kanıt sunma yükümlülüğü; Avrupa Birliği üye devletleri, İzlanda Cumhuriyeti, Lihtenştayn Prenslığı, Norveç Krallığı ve İsviçre Konfederasyonu vatandaşları için geçerli değildir.